

AZ INTEGRÁCIÓ MUTATÓI ÉS ESÉLYKÜLÖNBSÉGEI A MAGYARORSZÁGON ÉLŐ BEVÁNDORLÓK KÖRÉBEN

Gödri Irén

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány a Magyarországon élő bevándorlók integrációs helyzetét vizsgálja a 2011-es népszámlálás adatai alapján, különös tekintettel a munkaerő-piaci integrációjukra. Külön kezeli a külföldi állampolgárokat és a külföldi születésűeket, rávilágítva a különböző származási csoportok heterogenitására. A zaragozai indikátorok alapján általános áttekintést nyújt a bevándorlók integrációs helyzetéről a főbb területeken (munkaerőpiac, oktatás, egészségi állapot, lakásviszonyok). Ezt követően részletesen elemzi a munkaerő-piaci integráció alapvető mutatóit (foglalkoztatottság, munkanélküliség, túlképzettség, önfoglalkoztatás) a bevándorlók egyes társadalmi-demográfiai és származási csoportjaiban, majd többváltozós elemzéssel vizsgálja a foglalkoztatottság és a túlképzettség esélyét befolyásoló tényezőket. Fontos megállapítása, hogy a Magyarországon élő bevándorlók magasabb foglalkoztatottsága elsősorban összetételüknek és területi elhelyezkedésüknek köszönhető, ugyanakkor származási országok és érkezési idő szerinti jelentős eltérések, valamint nemek közötti esélykülönbségek is kimutathatók. A magyar állampolgárság megszerzése, a magyar nemzetiség és anyanyelv, illetve a magyar nyelv elsajátítása növeli a nők foglalkoztatottsági esélyét, és mindkét nem esetében csökkenti a túlképzettség esélyét.

Tárgyszavak: bevándorlás, integráció, zaragozai indikátorok, foglalkoztatottság, túlképzettség

Gödri Irén, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet

E-mail: godri@demografia.hu

BEVEZETÉS

A népesség demográfiai öregedése és különösen a munkavállalási korúak arányának csökkenése számos európai országban felveti a munkaerőhiány pótlásának szükségességét.¹ Az előrejelzések szerint a folyamat – a várható élettartam növekedése és a tartósan alacsony termékenység következtében – a jövőben is folytatódik, ami hosszú távon (2050-ig) az EU-n belül a korösszetétel drámai átalakulását, a munkaerő-kínálat további csökkenését és az időskori függőségi ráta megkétszereződését eredményezi (European Union 2014). Mindez nemcsak a gazdasági növekedés, hanem a különböző társadalmi intézmények és állami ellátórendszerek fenntarthatóságát is megkérdőjelezi, és várhatóan számos munkaerő-piaci, szociális és költségvetési problémához vezet.

Mivel a jelenlegi tendenciák mellett a népesség fogyása és öregedése elkerülhetetlen, különböző elemzések a bevándorlásban látják – legalábbis rövid és középtávon – a lehetséges megoldást, kiemelve annak a munkaerő-pótlásban, az időskori függőségi ráta mérséklésében, a nyugdíjrendszer fenntarthatóságában, illetve a gazdasági növekedésben játszott szerepét (UNPD 2000, Espenshade 2001, van Nimwegen – van der Erf 2010, Gesano – Strozza 2011). Ugyanakkor arra is rávilágítanak, hogy a népesség öregedéséből fakadó problémákra, illetve gazdasági kihívásokra az ún. helyettesítő migráció² nem jelent hosszú távú megoldást. Az öregedési folyamat megállításához ugyanis folyamatos, nagymértékű és exponenciálisan növekvő bevándorlásra lenne szükség (lévén, hogy a bevándorlók maguk is öregszenek), ami viszont gyökeresen megváltoztatja a befogadó ország népességének etnikai, társadalmi, kulturális összetételét (Lesthaeghe 2000, Coleman 2008, Saczuk 2013, Demény 2016, Murphy 2016).

A munkavállalási korú népesség létszámbeli pótlása ugyanakkor önmagában rövid távon sem feltétlenül jelent megoldást, amennyiben nem az adott ország munkaerő-piaci igényeihez igazodó, megfelelő képzettséggel, szaktudással rendelkező és a munkaerő-piacon elhelyezkedni tudó migráns népesség befogadásáról van szó. Bár a korösszetételt átmenetileg javítja, a gazdasági hatásokat viszont nem az *aktív korúak* száma, illetve az abból

¹ Az előreszámítások a zéró migrációs egyenleggel számoló forgatókönyv esetén a munkavállalási korú (15–64 éves) népesség 11,7 milliós csökkenését prognosztizálták 2013 és 2020 között az Európai Unió 28 tagországában (OECD/European Union 2014).

² A helyettesítő migráció (replacement migration) a bevándorlásnak az a szintje, amely ahhoz szükséges, hogy a népességfogyást, az aktív korú népesség csökkenését, valamint összességében a népesség öregedését ellensúlyozza (UNPD 2000).

számolt (demográfiai) függőségi ráta határozza meg, hanem a *ténylegesen foglalkoztatottak* száma, illetve a nem dolgozókhöz viszonyított aránya, azaz a gazdasági függőségi ráta (lásd erről: Szigel 2016). A bevándorlás pozitív gazdasági hatásai tehát csak a bevándorlók sikeres munkaerő-piaci integrációja esetén várhatók.

A bevándorlók munkaerő-piaci mutatói azonban az európai országok többségében összességében rosszabbak, mint a honos népességé: alacsonyabb foglalkoztatási ráta, magasabb munkanélküliségi ráta, valamint a foglalkoztatottak körében a határozott időre szóló munkaszerződéssel dolgozók és a túlképzettek nagyobb aránya jellemzi mind a külföldi állampolgárokat, mind a külföldi születésűeket, illetve a fogadó országokban született leszármazottaikat (European Union 2011, OECD/European Union 2015, Eurostat 2016). Főként a kevésbé fejlett harmadik országokból származók – és ezen belül is főként a nők – munkaerő-piaci helyzete rosszabb, mint a fogadó népességé (miközben az EU-tagállamokból származók foglalkoztatottsága sok esetben jobb, mint a helyieké, noha a túlképzettség az ő esetükben is gyakori). A migráns népesség átlagosnál alacsonyabb munkaerő-piaci részvétele (különösen a nők esetében) számos fogadó országban további „függőséget” teremt (Coleman 2004), tovább terhelve az adott ország szociális ellátórendszerét.

A munkaerőhiány kezelésére a bevándorlás mellett természetesen egyéb megoldási lehetőségek is felmerülnek, mint például a munkaerő-tartalékok mozgósítása (azaz a foglalkoztatás növelése³), a nyugdíjkorhatár emelése vagy a termelékenység fokozása.⁴ A foglalkoztatás növelése nemcsak a honos népesség – elsősorban a nők, a fiatal (15–24 éves) és az idősebb (55–64 éves) korcsoportok – esetében fontos célkitűzés, hanem a már letelepedett bevándorlók, illetve leszármazottaik esetében is (OECD/European Union 2014). Ez utóbbi csoportok munkaerő-piaci integrációja – a várható gazdasági hatások mellett – azért is fontos, hogy gazdasági leszakadásuk, és az ezzel járó társadalmi (és gyakran területi) szegregációjuk elkerülhető legyen. Noha a bevándorlásnak a demográfiai trendek ellensúlyozásában játszott szerepe vitatott, abban egyetértés van, hogy a bevándorlók társadalmi és gazdasági integrációja elengedhetetlen.

³ Az *Európa 2020* stratégia célkitűzései közt szerepel, hogy 2020-ra az EU egészét tekintve a 20–64 évesek körében a foglalkoztatottság aránya elérje a 75%-ot. 2015-ben ez a mutató 70,6% volt a honos népesség, 73,4% a más EU-tagállam állampolgárai és 56,7% a nem EU-s állampolgárok körében (Eurostat 2016).

⁴ Az EU-n belüli mobilitás elősegítése is fontos lépés a potenciális munkaerő jobb felhasználása érdekében (noha ez a kibocsátó országok munkaerő-piacának bizonyos szegmenseiben gyakran munkaerőhiányt eredményez).

Tanulmányunkban a Magyarországon élő bevándorlók integrációs helyzetét vizsgáljuk a 2011-es népszámlálás adatai alapján, különös tekintettel a munkaerő-piaci integrációjukra. Első lépésben arra keresünk választ, hogy a főbb integrációs mutatók alapján a bevándorlók – és főként a harmadik országból származók – helyzete mennyire tér el a hazai népességétől. A bevándorlók beazonosításához kétféle megközelítést is alkalmazunk: külön vizsgáljuk a külföldi állampolgárokat és a külföldi születésűeket, kitérve e két népesség sajátosságaira. Ezt követően részletesen is áttekintjük a munkaerő-piaci integráció alapvető mutatóit a bevándorlók egyes társadalmi-demográfiai és származási csoportjaiban, majd többváltozós elemzéssel a foglalkoztatottság és a túlképzettség esélyét befolyásoló tényezőket vizsgáljuk. Arra próbálunk választ találni, hogy a bevándorlók munkaerő-piaci helyzete mennyiben köszönhető sajátos összetételüknek, illetve az összetétel hatását kiszűrve milyen szerepe van a származási országnak, az érkezés óta eltelt időnek, a magyar állampolgárság megszerzésének, a nemzetiségnek, valamint a magyar nyelv ismeretének. Az adatok elemzése előtt röviden áttekintjük az integráció fogalmának elméleti megközelítéseit, a főbb integrációs területeket és mutatókat, valamint a vizsgált migráns népesség összetételének főbb sajátosságait.

AZ INTEGRÁCIÓ FOGALMÁNAK ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSEI

A bevándorlók beilleszkedésének vizsgálatában különböző elméleti megközelítésekkel és modellekkel találkozhatunk. A legkorábbi a Park (1928) nevéhez kötődő *asszimilációs modell*, amely szerint a bevándorlók (etnikai kisebbségek) beolvadása a többségi társadalomba egy lineáris és visszafordíthatatlan folyamat, és elkerülhetetlen következménye a különböző etnikai csoportok találkozásának. Ez a megközelítés arra a feltételezésre épült, hogy a fogadó társadalomra egy domináns többségi kultúra jellemző, amelybe a bevándorlók – nyelvük és kulturális szokásaik feladásával – előbb-utóbb beleolvadnak. A '60-as évek elején Gordon (1964) felismerte, hogy az asszimilációs folyamat különböző szakaszokból áll, és a *kulturális asszimiláció* (a fogadó társadalom kulturális mintáinak átvétele) mellett megkülönböztette a *strukturális asszimilációt* (a fogadó társadalom intézményeibe és társadalmi struktúráiba való beépülést), valamint az *azonosulási asszimilációt* (a többségi társadalommal való azonosulást). Ezek közül a strukturális asszimilációt tartotta

a folyamat katalizátorának: úgy vélte, ha ez bekövetkezik, akkor a többi szakasz is végbemegy, és elkerülhetetlen a teljes beolvadás.⁵

Az amerikai bevándorlás kapcsán megfogalmazott asszimilációs modell azonban az amerikai társadalom pluralizálódása következtében egyre kevésbé állta meg a helyét. Az általa leírt – a többségi társadalom kultúrájának, nyelvének, életmódjának átvételével járó – akkulturációs folyamat valójában a fehér, protestáns, angolszász gyökerű középosztálybeli népeség kulturális mintáinak átvételét feltételezte (anglo-konformitás), holott ez a „többségi” csoport egyre kisebb szeletet jelentett az etnikailag sokszínű társadalomban.⁶ Gordon szerint azonban inkább a strukturális, semmint a kulturális pluralizmus volt jellemző: az amerikai társadalmat olyan etnikai „kisközösségek” alkották, amelyek ugyan etnikai vonalak mentén szerveződtek, de kulturális sajátosságait egyre inkább elveszítették (Gordon 1964).

Ennek ellenére a különböző vizsgálatok azt állapították meg, hogy az etnikai csoportok közötti különbségek generációkon keresztül tartósnak bizonyultak, az iskolai és a foglalkozási mobilitást tekintve a hátrányok nem csökkentek, hanem újratermelődtek (Zhou 1997). A „második generáció hanyatlása” (Gans 1992) – ami arra utal, hogy a bevándorlók gyermekei gyakran a szüleikhez képest is rosszabb helyzetben vannak – főként a szegény, iskolázatlan és sötét bőrű bevándorló csoportok esetében volt megfigyelhető. Mindez megkérdőjelezte a lineáris folyamatként leírt asszimilációs modell általános érvényességét. Ugyanakkor többen azt feltételezték, hogy a különböző kimeneteket csupán az asszimilációs folyamat eltérő sebessége magyarázza, amelyet a bevándorlók jellemzői (főként az emberi tőkéje), területi elhelyezkedésük, az adott etnikai csoport mérete, illetve a bevándorlás intenzitása határoz meg (Alba – Nee 1997). Arra is rámutattak, hogy míg a nyelvi akkulturáció többnyire egyirányú, addig más területeken (például a népi konyhákat tekintve) a különböző kultúrák kölcsönösen hatással vannak egymásra.

A kulturális és etnikai pluralizmus eszméinek terjedésével az egyetlen kimenetelt feltételező asszimilációs modell helyét átvették a beilleszkedési folyamat több lehetséges kimenetelével számoló *integrációs modellek*.

⁵ A teljes asszimiláció többnyire nem a bevándorlók első, hanem inkább a második vagy harmadik generációjánál következik be, de arra is van példa, hogy éppen ez utóbbiak térnek vissza a bevándorló szüleik/nagyszüleik etnikai, kulturális gyökereihez.

⁶ Gordon (1964) az asszimilációs folyamat kimenetelének alternatív lehetőségeként az 1910-es években megjelenő *olvasztótégely-modellt* is megemlíti. Ez a modell arra a feltételezésre épült, hogy a különböző etnikai csoportok találkozása során ezek kölcsönös egymásra hatása, összeolvadása révén egy „új egység” jön létre.

Felismerték, hogy a fogadó társadalom gazdasági, társadalmi, etnikai rétegzettsége, kulturális sokszínűsége különböző beilleszkedési mintákat tesz lehetővé. Míg az asszimiláció a bevándorlók egyirányú alkalmazkodását feltételezi, az integráció kulturális szempontból kétirányú folyamat, mely során a bevándorlók úgy válnak a fogadó társadalom tagjává, hogy közben maguk is alakítják annak kulturális arculatát, megőrizve ugyanakkor saját etnikai, kulturális identitásukat.

A strukturalista szemléletmód – amely a fogadó társadalom strukturális rétegzettségét és az ebből fakadó egyenlőtlenségeket hangsúlyozza – szintén megkérdőjelezi az asszimilációs modell alkalmazhatóságát. Eszerint a bevándorlók beilleszkedése elsősorban a fogadó társadalom gazdasági, társadalmi struktúráitól, valamint az etnikai hierarchiáktól függ, amelyek behatárolják az egyes csoportok különböző erőforrásokhoz (munkalehetőség, lakás, oktatás) való hozzáférését (Barth – Noel 1972). A beilleszkedés „sikeressége”, illetve „haszna” a bevándorlók számára azon is múlik, hogy a társadalom, illetve a munkaerőpiac melyik szegmensébe integrálódnak (Portes – Sensenbrenner 1993, Zhou 1997). A fogadó ország szegmentált munkaerő-piaca gyakran azt eredményezi, hogy a munkaintenzív, képzettséget nem igénylő, mobilitási lehetőség nélküli és bizonytalan állásokkal jellemzett másodlagos szektorban van kereslet a bevándorlók munkája iránt (Piore 1979), tehát esélyük sincs arra, hogy a fogadó társadalom középosztályába integrálódjanak. A saját etnikai közösség jelenléte a befogadó országban ugyanakkor a többségi társadalomtól független integrációs lehetőségeket kínál a bevándorlók számára – akár munkaerő-piaci, akár társadalmi, kulturális szempontból (Portes – Sensenbrenner 1993, Turner – Bonacich 2001, Portes – Manning 2005).⁷

Az akkulturáció és a gazdasági adaptáció irányát is figyelembe véve a *szegmentált asszimiláció modellje* a beilleszkedés különböző mintázatait tárja fel a második generációs migránsok körében, attól függően, hogy a középosztályba vagy az ún. „underclass”-ba integrálódnak-e, illetve hogy bekövetkezik-e akkulturáció vagy megőrzik a saját etnikai közösségük értékeit és a szolidaritást (Portes – Zhou 1993). A bevándorlók letelepedési mintáit vizsgálva Portes és Böröcz (1989) elemzése is jól szemlélteti, hogy a kibocsátó ország elhagyásának körülményei, a bevándorlók korábbi (kibocsátó országbeli) osztályhelyzete, valamint a célországban tapasztalt fogadókészség nagyon eltérő beilleszkedési mintákat eredményez. Mindez egyfelől rávilágít arra, hogy az egyenes vonalú

⁷ Mind a *közvetítő kisebbségek elmélete*, mind az *etnikai vállalkozások modellje* kiemeli a bevándorlás során szerzett negatív tapasztalatokat, amelyek következtében erős csoporton belüli szolidaritás alakul ki az adott etnikai csoportban.

folyamatként értelmezett asszimiláció modellje elfedte a különféle etnikai csoportok sajátos beilleszkedési útjai közötti különbségeket. Másfelől viszont arra is felhívja a figyelmet, hogy a beilleszkedés különböző kimeneteleit a fogadó országban töltött idő hossza mellett a bevándorlók egyéni jellemzői (iskolai végzettsége, szakképzettsége, nyelvismerete, életkora, születési helye, kapcsolati tőkéje) és migrációs motivációi, valamint strukturális tényezők (a letelepedési hely társadalmi és gazdasági struktúrái, az etnikai csoporton belüli szolidaritás, a családi háttér) is meghatározzák. Különösen az egyéni jellemzők és a strukturális tényezők közötti interakciónak van jelentős szerepe (Zhou 1997).

A hagyományos megközelítés szerint – amely a fogadó társadalom alsóbb rétegeibe belépő amerikai bevándorlók vizsgálatára épült – idővel csökkennek az egyenlőtlenségek, és a bevándorlók társadalmi-gazdasági helyzete (a képzettségi, munkaerő-piaci, foglalkozási, jövedelmi mutatókat tekintve) közelít a fogadó népesség átlagához. A társadalmi-gazdasági integráció sikerességéről is többnyire akkor beszélünk, ha a különböző területeken – munkaerőpiac, oktatás, lakhatási körülmények stb. – a bevándorlók mutatói nem rosszabbak, mint a fogadó társadalomé. Míg azonban az asszimilációs modell szerint a strukturális beépülést kulturális és azonosulási asszimiláció is követi, az integrációs modell szerint ez nem feltétlenül jár együtt a bevándorlók kulturális és etnikai identitásának feladásával. A többféle kimenetellel számoló integrációs modell ugyanakkor a társadalmi-gazdasági integráció egy másik értelmezését is lehetővé teszi: a bevándorlók különböző csoportjainak a mutatóit nem a többségi társadalom egészéhez, hanem annak a hasonló háttérrel rendelkező csoportjaihoz hasonlítja, ezáltal az összetétel hatását kiszűrve határozza meg a bevándorlók helyzetét a fogadó társadalmon belül.

A BEVÁNDORLÓK INTEGRÁCIÓJÁNAK FŐBB TERÜLETEI ÉS MUTATÓI

A bevándorlók integrációja a fogadó társadalomba tehát egy komplex, több-dimenziós folyamatként értelmezhető, amely során a bevándorlók beépülnek a fogadó társadalom – vagy e társadalom különböző szegmenseinek – gazdasági, társadalmi, politikai struktúráiba, és alkalmazkodnak annak kulturális, társadalmi érték- és normarendszeréhez. Többnyire a szociális-gazdasági, a kulturális és a jogi-politikai dimenziók jelennek meg az integráció vizsgálatában, valamint – tekintettel a fogadókészség fontosságára – a fogadó társadalom részéről megnyilvánuló attitűdök is figyelmet kapnak (Entzinger – Biezeveld 2003).

A bevándorlók – elsősorban a legálisan tartózkodó harmadik országbeli állampolgárok – integrációja EU-s szinten és az egyes tagállamokban is (különösen a hagyományos befogadó országokban) a migrációs politika fontos célkitűzése. Az Európai Bizottság által meghatározott és a Bel- és Igazságügyi Tanács által 2004-ben elfogadott *közös integrációs alapelvek*⁸ már az elején leszögezik, hogy az integráció egy dinamikus, kétirányú folyamat, amely a bevándorlók és a fogadó társadalom kölcsönös alkalmazkodását feltételezi, ugyanakkor az Európai Unió alapvető értékeinek tiszteletét is magába foglalja. A svéd elnökség 2009-es malmői konferenciáján – a közös integrációs alapelvekből kiindulva – meghatározták a négy alapvető integrációs területet, valamint a hozzájuk tartozó indikátorokat.⁹ A 2010 áprilisában elfogadott *Zaragozai Nyilatkozat*¹⁰ tartalmazza ezeket az indikátorokat – innen ered a „zaragozai indikátorok” elnevezés. A nyilatkozatban négy alapvető szakpolitikai területen – a foglalkoztatás, az oktatás, a szociális helyzet, valamint az aktív állampolgárság – összesen 14 alapindikátor szerepel (lásd *1. táblázat*). Ezek mellett további kiegészítő/fejlesztendő indikátorokat is felsorolnak, amelyekről azonban – noha a tagállamok zöme fontosnak tekinti – nem állnak rendelkezésre összehasonlítható adatok.

A zaragozai indikátorok relevanciáját az Európai Bizottság 2011-es pilot vizsgálata (European Commission 2011), majd egy 2012–2013-as projektje is megerősítette (Huddleston et al. 2013). Ez utóbbi ugyanakkor a meglévőkhöz egy újabb integrációs terület – az ún. befogadó társadalom (Welcoming Society) – hozzáadását is felvetette (ide sorolva a diszkriminációs tapasztalat, a közintézményekbe vetett bizalom, valamint a befogadó társadalomhoz való tartozás érzetének mutatóit). Emellett a meglévő területeken is további – a Zaragozai Nyilatkozatban a kiegészítő indikátorok közt sem szereplő – indikátorokat javasolt (lásd az *1. táblázatban* dőlt betűvel jelölve). Az alábbiakban röviden áttekintjük az egyes integrációs területeket és a hozzájuk tartozó indikátorokat.

⁸ http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/common-basic-principles_en.pdf (Letöltve: 2016. 05. 11.)

⁹ Az alapindikátorok kiválasztásánál az is szempont volt, hogy időbeli és országok közötti összehasonlításra alkalmas, jó minőségű adatok álljanak rendelkezésre az egyes tagállamokban.

¹⁰ <https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/declaration-of-the-european-ministerial-conference-on-integration-zaragoza-15-16-april-2010> (Letöltve: 2016. 05. 12.)

1. táblázat: A bevándorlók integrációs mutatói a 2010-es Zaragozai Nyilatkozat alapján*
Indicators of immigrants' integration based on the Zaragoza Declaration adopted in 2010

Integrációs terület	Alapvető indikátorok	Kiegészítő (javasolt) indikátorok
Foglalkoztatás	<ul style="list-style-type: none"> • foglalkoztatási ráta • munkanélküliségi ráta • aktivitási arány 	<ul style="list-style-type: none"> • túlképzettek aránya • vállalkozók, önfoglalkoztatók aránya • <i>tartós munkanélküliség</i> • <i>nem szándékos inaktivitás</i>
Oktatás	<ul style="list-style-type: none"> • legmagasabb iskolai végzettség (a különböző végzettségűek aránya) • az olvasásban, matematikában és természettudományokban gyengén teljesítő 15 évesek aránya • a felsőfokú végzettségűek aránya a 30–34 éves korcsoportban • korai iskolaelhagyók aránya (iskolai és képzési lemorzsolódás) 	<ul style="list-style-type: none"> • nyelvtudás, nyelvhasználat (a befogadó ország nyelvének ismerete) • oktatásban/képzésben nem részesülő és nem is foglalkoztatott fiatalok aránya
Szociális helyzet	<ul style="list-style-type: none"> • medián nettó jövedelem (a bevándorlók medián nettó jövedelme a teljes népesség medián nettó jövedelmének arányában) • a szegénységi küszöb alatt élők aránya (a medián nettó jövedelem 60%-a alatti nettó jövedelműek aránya) • saját egészségi állapot megítélése • ingatlan tulajdonosok és ingatlanal nem rendelkezők aránya a bevándorlók közt és a teljes népességben 	<ul style="list-style-type: none"> • diszkriminációs tapasztalat • a közintézményekbe vetett bizalom • a befogadó társadalomhoz való tartozás érzete • túlszűfolt lakásban lakók
Aktív állampolgárság	<ul style="list-style-type: none"> • az állampolgárságot szerzett bevándorlók aránya • az állandó vagy huzamos tartózkodási engedéllyel rendelkező bevándorlók aránya • a bevándorlók aránya a választott képviselők között 	<ul style="list-style-type: none"> • szavazási részvétel a szavazásra jogosultak körében (választójog gyakorlása)

Megjegyzés: Vastag betűvel emeltük ki a hazai népszámlálási adatok alapján (is) vizsgálható indikátorokat.
 *A kiegészítő (javasolt) indikátorok közt szerepel (dőlt betűvel) néhány a 2013-ban javasolt újabb indikátorok közül is.

Foglalkoztatás, munkaerő-piaci integráció

A munkaerő-piaci integráció a bevándorlók beilleszkedési folyamatának kulcseleme, amely a társadalmi és a kulturális integrációt is elősegítheti. Leggyakrabban vizsgált mutatói a *foglalkoztatási ráta*, a *munkanélküliségi ráta* és az *aktivitási arány*. Az alacsony foglalkoztatottság adódhat abból, hogy a bevándorlók egy része be sem lép a munkaerő-piacra (azaz nem is próbál munkát találni), tehát az aktivitási arány is alacsony körökben; ha viszont magas munkanélküliségi ráta társul hozzá, az azt mutatja, hogy a munkaerő-piacra belépők közül sokan nem tudnak elhelyezkedni.

A sikeres integráció azonban nemcsak a munkához való hozzáférést, hanem a bevándorlók emberi tőkéjének hasznosulását is jelenti, ezért a foglalkoztatottak esetében további fontos mutató a *túlképzettség*, azaz a felsőfokú végzettségű foglalkoztatottak körében az alacsony vagy közepes képzettséget igénylő munkát végzők aránya.

A szegmentált munkaerőpiac ugyanakkor különböző integrációs lehetőségeket jelent. A bevándorlók gyakran az alacsony bérekkal, kedvezőtlen munkafeltételekkel, nagyfokú bizonytalansággal és a mobilitási lehetőségek hiányával jellemzett szekunder szektorban találnak munkát – a foglalkoztatottság önmagában erről nem nyújt információt.¹¹ További lehetőségként az *önfoglalkoztatás*, illetve az *etnikai vállalkozásokban* való foglalkoztatottság jelenik meg. Ezek a sikeres gazdasági integráció, vagy éppen a munkanélküliség, illetve a diszkrimináció elkerülésének útjai is lehetnek egyben. Az etnikai vállalkozások az alacsonyabb képzettségű és a fogadó ország nyelvét nem beszélő migránsok számára is biztosítanak megélhetést, sőt gyakran előrelépési lehetőséget is.

A munkanélküli és egyéb inaktív csoportok esetében a munkaerő-piaci kirekesztődés fontos mutatója a *tartós munkanélküliség* előfordulása (azok aránya a munkanélkülieken belül, akik legalább egy éve állás nélkül vannak), valamint a *nem szándékos inaktivitás* (ami az inaktív csoporton belül azok arányát jelenti, akik bár képesek lennének munkába állni, de feladták az aktív munkakeresést, tehát nem jelennek meg munkanélküliként) (OECD/European Union 2015).

¹¹ Ennek megragadására javasolt indikátorok: az állami szektorban foglalkoztatottak aránya, a határozott időre szóló munkaszerződéssel foglalkoztatottak aránya, a szándékuk ellenére rész munkaidőben foglalkoztatottak aránya. Ezek a mutatók a népszámlálási adatok alapján azonban nem vizsgálhatók.

Oktatás

Az oktatás – legyen szó akár különféle képzésekről, akár nyelvoktatásról – fontos terület a bevándorlók integrációjának elősegítése szempontjából. A bevándorlók iskolai végzettsége, szakképzettsége, nyelvismerete nagymértékben meghatározza a foglalkoztatási esélyeiket, valamint az integráció egyéb területeire is hatással van. Az oktatás területén megjelölt négy alapvető zaragozai indikátor azonban elsősorban a második generációs bevándorlók – vagy a gyermekként érkezők – esetében értelmezhető integrációs mutatóként. Az első generációs, és már felnőttként érkező bevándorlók iskolai végzettsége inkább a munkaerőpiac és a bevándorlás-politika szelekciós hatásait tükrözi, noha a *legmagasabb iskolai végzettség* megszerzése olykor már a fogadó országban történik. A bevándorlók meglévő (külföldön szerzett) végzettségének elismerése gyakran nehézségekbe ütközik, megtérülése a munkaerő-piacon többnyire rosszabb, nagyobb a leértékelődésének kockázata.

A *30–34 éves korcsoportban a felsőfokú végzettségűek aránya* az adott csoport várható versenyképességét jelzi. Erre az életkorra a legmagasabb iskolai végzettség megszerzése többnyire befejeződik. Az *Európa 2020* stratégia oktatási célkitűzése, hogy 2020-ra EU-s szinten a 30–34 éves korcsoport 40%-a (Magyarország esetében 30,3%-a) felsőfokú végzettséggel rendelkezzen.

A *korai iskolaelhagyók aránya* a 18–24 éves korcsoportban azokat jelöli, akik legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkeznek,¹² és nem vesznek részt oktatásban vagy képzésben. Erre vonatkozóan az *Európa 2020* stratégia mind EU-s szinten, mind Magyarország esetében 10%-os arány elérését tűzte ki célul. Az oktatási rendszerből, illetve szakképzési programokból lemorzsolódók aránya a későbbi munkaerő-piaci érvényesülés nehézségeivel és nagyobb szegénységi kockázattal szembesülő népesség nagyságát vetíti előre.

A nyelvtudás, és ezen belül a *befogadó ország nyelvének ismerete* az erre vonatkozó összehasonlítható adatok hiánya miatt a kiegészítő indikátorok közt szerepel a Zaragozai Nyilatkozatban, holott – mint azt a közös integrációs alapelvek is leszögezik – a befogadó társadalom nyelvének (valamint történelmének és intézményeinek) alapfokú ismerete nélkülözhetetlen a beilleszkedéshez. A nyelvi kompetencia hiánya mind a munkaerő-piaci, mind a társadalmi beilleszkedés lehetőségeit behatárolja, különböző területeken diszkriminációhoz vezethet, és többnyire az állampolgárság megszerzésének is akadálya.

¹² Az oktatás egységes nemzetközi osztályozási rendszerében (ISCED) ez a 3-as szint alatti végzettséget jelenti, illetve a korábbi (ISCED 1997) osztályozási rendszer szerint a „3C short” kategóriába tartozókat is ide sorolták.

Szintén a kirekesztődés mutatója az *oktatásban/képzésben nem részesülő és nem is foglalkoztatott népesség aránya* a különböző – főként fiatal – korcsoportokban. Ezt gyakran éppen a nyelvtudás hiánya eredményezi, ami nemcsak a munkaerőpiachoz, de az oktatási rendszerhez való hozzáférést is korlátozza.

Szociális helyzet¹³

A szociális helyzet vonatkozásában négy különböző – noha egymástól nem teljesen független – alapindikátor szerepel, amelyek a bevándorlók *jövedelmi helyzetét* és az ehhez kapcsolódó *szegénységi kockázatát*, továbbá szubjektív egészségi állapotát, valamint ingatlantulajdonlását mérik. Az első kettő rendkívül fontos indikátor a társadalmi kirekesztődés szempontjából, ám értelmezésük csak az iskolai végzettség és foglalkozási helyzet, valamint a fogadó országban töltött idő figyelembevételével lehetséges. A népszámlálásban jövedelemre vonatkozó adat nem szerepel. A *szubjektív egészségi állapot*, mint a jóllét mutatója, részben a jövedelmi helyzettől, de jelentős mértékben a korösszetételtől is függ. A népszámlálás alapján csak egy közelítő mutató – a tartós betegséggel és/vagy fogyatékossgal rendelkezők aránya – vizsgálható. Hasonlóképpen az *ingatlanal rendelkezők aránya* is függ az életkortól, valamint az érkezés óta eltelt idő hosszától. A lakáshelyzet fontos mutatója – noha csak a 2013-ban javasolt indikátorok közt szerepel – a *túlzsúfolt lakásban élők aránya* is, ami szintén függ a háztartás jövedelmi helyzetétől.

Aktív állampolgárság

Az aktív állampolgárság kapcsán három alapindikátor jelenik meg: a honosítottak aránya, az állandó vagy huzamos tartózkodási engedéllyel rendelkezők aránya, valamint a bevándorlók aránya a választott képviselők között. A népszámlálás csak az állampolgárságra vonatkozóan tartalmaz adatot. A *honosítottak aránya* többféle definícióval is előfordul a különböző vizsgálatokban: van, ahol az adott évben honosítottak arányát jelenti az év elején az országban tartózkodó külföldi állampolgárságú bevándorlókhoz képest (European Commission 2011), máshol

¹³ Ez az integrációs terület (social inclusion) *társadalmi befogadésként* is szerepel a magyar anyagokban, ami viszont inkább a fogadó társadalom attitűdjére utal, holott főként a bevándorlók szociális helyzetét tükröző indikátorokról van szó. Ezért a Kováts (2013) által használt megnevezést alkalmazzuk.

viszont a fogadó ország állampolgárságával rendelkező külföldi születésű népesség arányát az állampolgárságra jogosult külföldi születésűeken belül (OECD/European Union 2015). A népszámlálási adatok alapján csak ez utóbbi megközelítésben (és bizonyos korlátokkal) vizsgálható a honosítottak aránya. A jogosultságot a honosítási feltételrendszer szabályozza, amelyben az országban eltöltött idő fontos szempont, de az egyes bevándorló csoportok esetében eltérőek a követelmények. Az állampolgárság megszerzése tehát – bár fontos mérföldkő az integrációs folyamat során – az adott bevándorló csoportra jellemző integrációs szándék mellett a befogadó ország honosítási politikáját is tükrözi.

AZ ADATOK FORRÁSA, A VIZSGÁLT NÉPESSÉG MEGHATÁROZÁSA

A zaragozai alapindikátorok többségéhez az EU-s szinten harmonizált munkaerő-felmérések (EU-LFS), illetve a jövedelemre és életkörülményekre vonatkozó EU-SILC felmérések jelentik a fő adatforrást. Magyarországon azonban – a külföldi születésű, és főként a külföldi állampolgárságú népesség alacsony aránya, valamint egyenlőtlen területi megoszlása miatt – ezek a felmérések nem reprezentálják megfelelően a külföldi népességet,¹⁴ továbbá a mintába kerülő külföldiek alacsony elemszáma nem teszi lehetővé a részletesebb bontású elemzéseket. Ezzel szemben a legutóbbi népszámlálás az ország területén legalább egy évig tartózkodó *külföldi állampolgárságú*, illetve *külföldi születésű* népesség teljes körű keresztmetszeti adatbázisát jelenti, amely egyedülálló lehetőséget nyújt részletes elemzésekre.¹⁵ Az integrációs mutatók jelentős része – főként a foglalkoztatás és az oktatás területén – vizsgálható a népszámlálási adatok alapján, és lehetőség van ezeknek a hazai népesség azonos időben és módon feltárt hasonló jellemzőivel való összehasonlítására is.¹⁶

¹⁴ Ennek a problémának a kezelésére 2014. II. negyedévében a hazai munkaerő-felmérésben a harmadik országbeli állampolgárokra kiterjesztett mintadúsítást hajtottak végre az alapmintától független további 4000 cím felkeresésével (KSH 2015).

¹⁵ A külföldi népesség összeírásának sikeressége érdekében a népszámlálás során idegen nyelvű kérdőíveket is alkalmaztak: az internetes felületen angol nyelvű, az önkitöltésre is alkalmas papírkérdőívek esetében pedig a magyarországi nemzetiségek nyelvén kívül angol, francia, kínai és vietnámi nyelvű kérdőívek is rendelkezésre álltak. Az idegen nyelvű kérdőívek felhasználásának nagyságrendjéről azonban nincs információ.

¹⁶ A népszámlálás azonban – mivel tízévente kerül rá sor – nem alkalmas az időbeli trendek bemutatására, csupán a nagyobb léptékű változások megragadását teszi lehetővé.

Elemzésünk a 2011. évi népszámlálás adataira épül. A bevándorlók beazonosítása állampolgárság és születési hely alapján is lehetséges, e kétféle megközelítés azonban eltérő nagyságú és összetételű – egymást részben átfedő – migráns népességet eredményez. Az országban élő *külföldi állampolgárok* a bevándorolt népességnek csak egy részét jelentik, és főként az utóbbi években érkezetteket reprezentálják. Magyarországon, ahol a honosítási ráta magas, a külföldi állampolgárok száma alapján jelentősen alulbecsüljük a bevándorolt népességet. Ugyanakkor a külföldi állampolgárok közt szerepelnek azok is, akik Magyarországon, de külföldi állampolgárok gyermekeként születtek és (még) nem kaptak magyar állampolgárságot (tehát az ún. második generáció), valamint azok a magyarországi születésűek, akik a korábbi évtizedekben kivándoroltak, majd külföldi állampolgárságot szerezve később visszatértek Magyarországra (ők zömében kettős állampolgárok). A *külföldön született népesség* a bevándorlók tágabb csoportja, amely a régebben érkezett, már állampolgárságot szerzett bevándorlókat is tartalmazza. Magyarországon ebbe a csoportba tartoznak azok is, akik valamikor magyar állampolgárként, de az ország mai határain kívül születtek, és belső vándorlás vagy lakosságcsere során kerültek a mai területekre. Ez utóbbi egy nagyon idős, míg a külföldi állampolgárként szereplő második generációs bevándorlók egy nagyon fiatal korösszetételű csoport, így az integrációs mutatók szempontjából vizsgált 15–64 éves korcsoportban egyik sem jelenik meg.¹⁷

A főbb integrációs mutatókat mind a külföldi állampolgárságú, mind a külföldi születésű népesség esetében bemutatjuk – mindkét csoportnál külön a harmadik országból származókra is. A részletesebb elemzések – a foglalkoztatottság és a túlképzettség esélyét vizsgáló többváltozós modellek – a külföldön született népességre vonatkoznak, figyelembe véve a magyar vagy külföldi állampolgárságot.

¹⁷ Szintén a születési hely alapján azonosíthatók be egyértelműen azok az *új bevándorlók* is, akik a 2011-től életbe lépő egyszerűsített honosítás következtében már magyar állampolgárként érkeztek, főként a szomszédos országokból. A 2011-es népszámlálásban azonban ez a csoport még nem jelent meg nagy számban.

A BEVÁNDORLÓK SZÁMA ÉS ÖSSZETÉTELE

A 2011. évi népszámlálás 143 197 fő (csak) külföldi állampolgárságú és 88 906 fő kettős (külföldi és magyar) állampolgárságú, valamint 383 236 fő külföldi születésű személyt számolt össze. A külföldi születésűek 65%-a rendelkezett magyar állampolgársággal (is). Ugyanakkor a csak külföldi állampolgársággal rendelkezők 5%-a, a kettős (külföldi és magyar) állampolgárok 29%-a Magyarországon született.

A kettős állampolgárok csoportját a továbbiakban külön nem vizsgáljuk.¹⁸ A külföldi állampolgárok vizsgált csoportja a csak külföldi állampolgársággal rendelkező személyeket tartalmazza. A népszámlálások alapján a külföldi állampolgárok népességben belüli aránya 2001 és 2011 között 0,9%-ról 1,4%-ra, míg a külföldi születésűek aránya 2,9%-ról 3,9%-ra emelkedett. Ezek az arányok – bár néhány korcsoportban kissé magasabbak (a 20 és 34 év közöttiek több mint 2%-a külföldi állampolgár, illetve a 40–44 évesek és a 65 év felettek több mint 5%-a külföldi születésű) – európai viszonylatban továbbra is alacsonynak számítanak.

A származási ország szerinti összetételüket tekintve mind a külföldi állampolgárok, mind a külföldi születésűek csoportjában a négy szomszédos ország – Románia, Ukrajna, Szerbia és Szlovákia – mellett Németország és Kína volt jelentősebb számban képviselve: a külföldi állampolgárok 64,5%-a, a külföldön születettek 80%-a ebből a hat országból származott. A bevándorlók integrációjának vizsgálata során fontos megkülönböztetni a másik EU-tagállamból, illetve a harmadik országból származók csoportját, mások ugyanis a tartózkodás, illetve a munkavállalás feltételei, és gyakran a két csoport helyzete jelentősen eltér. Magyarországon 2011-ben a külföldi állampolgárok 41%-a, a külföldön születettek 31%-a származott az EU27-en kívüli, ún. harmadik országból. Míg a harmadik országbeli állampolgárok több mint fele Európán kívüli (főként ázsiai) ország állampolgára volt, a harmadik országban születettek 54%-a Ukrajnában vagy Szerbiában született (2. táblázat).

¹⁸ Jelentős részüket a külföldi születésű népességben megjelenik. Annak, hogy a honosítottak közül kik tartották meg a korábbi állampolgárságukat is, vizsgálatunk szempontjából nincs jelentősége.

2. táblázat: A külföldi állampolgárságú és a külföldi születésű népesség megoszlása származási ország szerint (%)

Distribution of foreign citizens and foreign-born population by country of origin (%)

Állampolgárság országa / Születési ország	Külföldi állampolgárok			Külföldön született népesség		
	EU27 állam- polgárok	harmadik országbeli állam- polgárok	együtt	EU27-ben született	harmadik országban született	együtt
Románia	45,6		26,9	67,0		46,1
Szlovákia	9,7		5,8	12,6		8,7
Németország	20,1		11,9	8,6		5,9
többi EU15	20,3		12,0	9,2		6,4
többi EU27	4,3		2,5	2,6		2,6
Ukrajna		20,2	8,3		29,5	9,2
Szerbia		13,2	5,4		24,3	7,6
egyéb európai		14,3	5,8		14,0	3,4
Kína		15,1	6,2		7,3	2,3
egyéb ázsiai		22,9	9,4		14,0	4,4
egyéb		14,3	5,8		10,9	3,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>N</i>	<i>84 582</i>	<i>58 615</i>	<i>143 197</i>	<i>263 481</i>	<i>119 755</i>	<i>383 236</i>

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.

A külföldön született népesség összességében is sokkal erőteljesebben koncentrálódik a négy szomszédos kibocsátó országra (72%), mint a külföldi állampolgárságú népesség (46%). Ez egyfelől annak köszönhető, hogy a szomszédos országokból érkezett bevándorlók nagyobb arányban szereznek magyar állampolgárságot, azaz „kilépnek” a külföldi állampolgár kategóriából, másfelől az újonnan érkezők összetételének változását is jelzi. Magyarország EU-csatlakozása óta az Európán kívüli származási országok köre kiszélesedett, a szomszédos országokból érkezők dominanciája egyre kevésbé érvényesül.¹⁹ A bevándorlók származási ország szerinti diverzifikálódását az is mutatja, hogy a két népszámlálás között a külföldi születésű népesség körében a születési ország szerinti csoportok száma 192-ről 218-ra emelkedett, a legalább 1000 fős

¹⁹ Ugyanakkor az egyszerűsített honosítás 2011-es bevezetése óta a szomszédos országokból érkező bevándorlók jelentős része magyar állampolgárként érkezik (lásd erről: Gödri 2015).

csoportoké 17-ről 32-re. Ezzel együtt a különböző állampolgárságok száma is nőtt, miközben a magyar nemzetiségűek aránya a külföldi születésű népességben belül csökkent (lásd a mellékletben: *M1. táblázat*).

Az integrációs mutatók értelmezéséhez fontos a bevándorlók társadalmi-demográfiai összetételét és területi elhelyezkedését is figyelembe venni, ez ugyanis jelentősen különbözhet a fogadó népességétől. Ugyanakkor a bevándorlók maguk sem alkotnak homogén csoportot: születési országok szerint mind társadalmi-demográfiai összetételükben, mind érkezési idejük és területi elhelyezkedésük tekintetében jelentős heterogenitás figyelhető meg, ami nyilvánvalóan rányomja bélyegét az egyes származási csoportok integrációs mutatóira is.

A nemek aránya a 15–64 éves (az integráció kapcsán leginkább vizsgált) külföldi állampolgárok körében kiegyenlített, míg a külföldi születésűeknél enyhe női többlet (53%) figyelhető meg, amely kissé meghaladja a teljes népességbeli női arányt (51%). A külföldi állampolgárok a fogadó népességnél összességében fiatalabbak: az említett korcsoporton belül az átlagéletkoruk nem éri el a 38 évet (szemben a teljes népességre jellemző 40 évvel). A 15 és 64 év közötti külföldi születésű népesség átlagéletkora közel azonos a teljes népességével (noha a 65 év feletti aránya számottevően nagyobb, a 15 év alattiaké pedig kisebb körökben). Az aktív korú népességben belül a 25–54 évesek, azaz a legjobb munkavállalási korúak aránya a külföldiek valamennyi csoportjában lényegesen nagyobb (68–70% körüli), mint a teljes népességben (61%).

A bevándorlók iskolai végzettség szerinti összetétele is eltér a hazai népességétől. Mivel ez az integrációs mutatók közt is szerepel, itt csak az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek arányát hasonlítjuk össze a megfelelő korú népességben. Látható, hogy míg a 18–64 éves magyarországi népesség 54%-a rendelkezett legalább középiskolai érettségivel, a külföldi állampolgárok 63%-a, a külföldi születésűek több mint kétharmada. A 25–64 évesek körében a felsőfokú végzettségűek aránya is számottevően nagyobb a bevándorlók mindkét csoportjában: 30% körüli, míg a teljes népességben mindössze 21%. Különösen magas a diplomások aránya a harmadik országból származók körében: 34%, illetve 40% (*3. táblázat*). Bár származási országok szerint jelentősek a különbségek, szinte valamennyi csoportban (a nagyon idős korösszetételű horvátországi születésűek kivételével) magasabb az iskolázottak aránya, mint a hazai népességben.

3. táblázat: A 15–64 éves külföldi állampolgárságú, illetve külföldi születésű népesség társadalmi-demográfiai összetétele a teljes népességgel összehasonlítva (%)

Socio-demographic composition of foreign citizens and foreign-born population aged 15–64 compared to the total population (%)

Társadalmi-demográfiai összetétel	Külföldi állampolgárok	Harmadik országbeli állampolgárok	Külföldön született népesség	Harmadik országban született népesség	Teljes népesség
Nem					
férfi	49,9	51,2	47,1	49,0	49,3
nő	50,1	48,8	52,9	51,0	50,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Átlagéletkor (év)					
	37,7	36,9	39,7	38,9	40,0
Korcsoport					
15–24	18,3	20,3	13,7	16,9	17,8
25–54	67,5	67,5	70,1	67,9	61,1
55–64	14,2	12,2	16,2	15,2	21,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Iskolai végzettség					
érettségizettek aránya a 18–64 évesek körében	62,7	69,5	67,9	75,2	53,5
felsőfokú végzettségűek aránya a 25–64 évesek körében	29,2	34,0	31,4	40,0	21,0
Anyanyelv					
magyar	25,2	11,7	56,5	38,5	83,9
más	27,7	34,2	15,5	25,3	0,9
nincs válasz	47,1	54,1	28,0	36,2	15,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
A lakóhely településtípusa					
Budapest	40,6	50,3	34,8	42,0	17,5
többi város	37,6	37,8	43,1	43,1	52,4
község	21,8	11,9	22,1	14,9	30,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>N 15–64</i>	<i>112 274</i>	<i>46 595</i>	<i>266 507</i>	<i>88 674</i>	<i>6 812 849</i>
<i>N 18–64</i>	<i>108 923</i>	<i>45 029</i>	<i>260 582</i>	<i>86 273</i>	<i>6 465 545</i>
<i>N 25–64</i>	<i>91 654</i>	<i>37 137</i>	<i>229 946</i>	<i>73 725</i>	<i>5 601 080</i>

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.

Megjegyzés: A teljes népesség a népszámlálás idején Magyarországon élő lakónépességet jelenti, amely magába foglalja a legalább egy évig itt tartózkodó külföldi állampolgárokat, illetve külföldön születetteket is.

A magyarországi bevándorlás jól ismert sajátossága, hogy a bevándorlók jelentős – noha az utóbbi években csökkenő – hányada magyar anyanyelvű. Körükben a magyar állampolgárság megszerzése gyakoribb, így 2011-ben a külföldi állampolgároknak mindössze egynegyede vallotta magát magyar anyanyelvűnek, míg a külföldi születésű népesség 57%-a. Ugyanakkor mindkét csoportban nagyon magas volt a válaszhány (47%, illetve 28%). A magyar anyanyelvűek legkisebb aránya (12%) és egyben a legnagyobb válaszhány (54%) a harmadik országbeli állampolgároknál figyelhető meg, akiknek több mint a fele Európán kívüli országból származott. A származási csoportok között jelentős eltérések vannak: a négy szomszédos ország valamelyikében született 15–64 évesek 63–78%-a vallotta magát magyar anyanyelvűnek (a kérdésre válaszolók 84–96%-a), az ázsiai országokból származók esetében azonban ez az arány többnyire 5% alatti.

A bevándorlók integrációs lehetőségeit a letelepedési helyük gazdasági, társadalmi kontextusa is meghatározza. A külföldi népesség területi elhelyezkedése sajátos képet mutat: főként a közép-magyarországi régióban, és ezen belül a fővárosban vannak jelentősen felülreprezentálva, ahol jobbak az elhelyezkedési esélyek. Míg a teljes aktív korú népesség 17,5%-a élt Budapesten 2011-ben, a külföldi születésű népességnél ez az arány 35%, a külföldi állampolgároknál pedig 41% volt. Az észak-magyarországi régióban, valamint a kisebb városokban és a községekben viszont a külföldiek összességében alulreprezentáltak. Főként a harmadik országbeli állampolgárok élnek nagy arányban a fővárosban (50%) és kevésbé a községekben (12%). A születési ország e tekintetben is meghatározó: míg a 15–64 éves vietnámi születésű népesség 89%-a, a kínaiak 78%-a és a szíriaiak kétharmada a fővárosban élt, néhány nyugat-európai országból érkezett csoport – a hollandiai, a svájci, az ausztriai születésűek – jóval átlag feletti (44–52% közötti) arányban választotta a községeket. Ez a migrációs motivációkkal is összefügg, hiszen a községekben élő külföldiek demográfiai és munkaerő-piaci jellemzői teljesen mások, mint a nagyobb városokban letelepedőké (Kincses 2015).

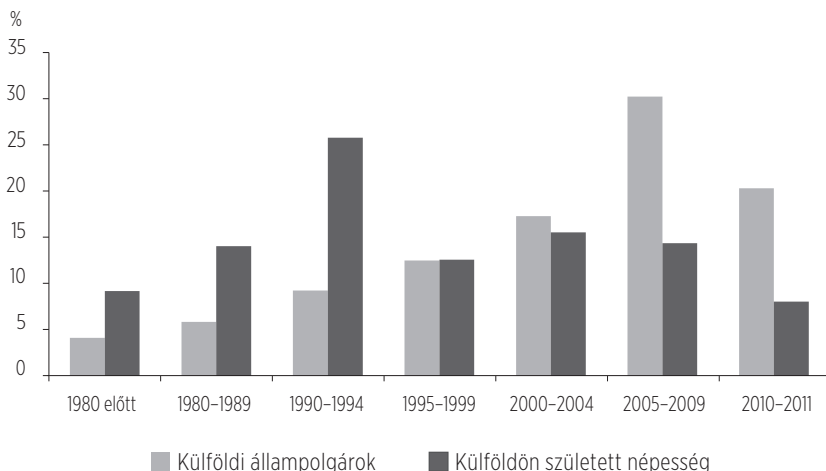
A fogadó országban töltött idő figyelembevétele szintén fontos az integrációs mutatók értékeléséhez, az erre vonatkozó információ azonban hiányos: a 15–64 éves külföldi állampolgárok 59%-a esetében ismert az érkezés éve (további 1,9%-uk Magyarországon született), a külföldi születésűeknek pedig a 76%-ánál.²⁰ Az érkezési idő szerinti megoszlásuk arra utal, hogy a 2011-ben Magyarországon élő aktív korú külföldi születésű népesség jelentős hányada még a rendszerváltás előtt, illetve a kilencvenes évek első felében érkezett, míg az ugyanebbe a korcsoportba tartozó

²⁰ Továbbá a külföldi állampolgárok 1,6%-a, a külföldi születésűek 5%-a egyéves kora előtt érkezett, az ő esetükben a Magyarországra költözés idejét nem rögzítette a népszámlálás, ezt születési évük alapján becsültük.

külföldi állampolgárok zöme az ezredforduló – és leginkább 2004 – után (1. ábra). Az előbbiek átlagosan mintegy 15 éve, az utóbbiak közel 9 éve éltek Magyarországon. A külföldön születettek egyes csoportjainál azonban ez az idő 3 és 27 év között mozgott.

1. ábra: A 15–64 éves külföldi állampolgárságú és külföldi születésű népesség megoszlása a Magyarországra érkezés ideje szerint

Distribution of foreign citizens and foreign-born population aged 15–64 by year of arrival in Hungary

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.

Megjegyzés: A megoszlás mindkét csoport esetében azokra vonatkozik, akik külföldön születtek és ismert a Magyarországra költözésük ideje.

ÁLTALÁNOS HELYZETKÉP A ZARAGOZAI INDIKÁTOROK ALAPJÁN

Ha áttekintjük a Magyarországon élő külföldi állampolgárságú, illetve külföldi születésű népesség különböző integrációs mutatóit, alapvetően egy pozitív kép rajzolódik ki (4. táblázat). A munkavállalási korú, 15–64 éves korcsoportban a *munkaerő-piaci mutatóik* összességében jobbak, mint a hazai népességé: a foglalkoztatottak aránya és az aktivitási arány is magasabb – különösen a külföldi születésűek körében –, a munkanélküliségi ráta pedig számottevően kisebb.²¹

²¹ A 20–64 éves korcsoportban – amelynél az *Európa 2020* stratégia a 75%-os foglalkoztatottság elérését tűzte ki célul – a külföldi születésűek 72%-a, a külföldi állampolgárok 70,2%-a, a teljes népesség 66,4%-a volt foglalkoztatott.

4. táblázat: A külföldi állampolgárságú és a külföldi születésű népesség integrációs mutatói (a 15–64 éves korcsoportra, ha másképp nem szerepel), %
 Integration indicators of foreign citizens and foreign-born population (aged 15–64 unless otherwise indicated), %

Integrációs mutatók az egyes területeken	Külföldi állam- polgárok	Harmadik országbeli állam- polgárok	Külföldön született népesség	Harmadik országban született népesség	Teljes népesség
Munkaerőpiac					
Foglalkoztatási ráta	62,4	61,7	65,5	63,0	57,0
Munkanélküliségi ráta	6,5	5,5	8,7	8,1	12,7
Aktivitási arány	66,7	65,2	71,7	68,6	65,3
Túlképzettek aránya (a felsőfokú végzettségű foglalkoztatottak körében)	18,8	24,7	15,3	19,6	12,8
Önfoglalkoztatók, vállalkozók aránya	10,5	13,6	9,2	12,1	7,4
Oktatás					
Felsőfokú végzettségűek aránya ^a	26,9	31,9	29,6	38,3	19,5
Legfeljebb alacsony fokú végzettségűek aránya ^a	18,9	16,9	12,7	12,3	19,9
Felsőfokú végzettségűek aránya a 30–34 évesek körében	33,0	37,0	36,0	42,4	27,3
Korai iskolaelhagyók aránya (18–24 évesek)	12,8	9,9	10,5	7,7	12,6
Egészségi állapot					
Tartós betegséggel és/vagy fogyatékkal rendelkezők aránya	5,9	4,3	9,3	7,9	15,0
Lakhatás					
Ingalantulajdonosok aránya	60,1	59,5	72,0	69,6	86,2
Túlzsúfolt lakásban élők aránya	25,8	27,0	22,3	22,3	22,6
Honosítás					
Magyar állampolgársággal (is) rendelkezők aránya	-	-	58,8	48,1	98,4

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.

^a Az iskolai végzettség szerinti megoszlás a 15–64 éves és már nem tanuló népességre vonatkozik.

A harmadik országból származó külföldi állampolgárok körében a legalacsonyabb az aktivitási arány (azonos a teljes népességével), viszont a munkanélküliségi ráta is itt a legkisebb, a *túlképzettek aránya* (a felsőfokú végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak körében) viszont a legnagyobb (25%), mintegy kétszerese a teljes népességben mért értéknek (13%). Mindez arra utal, hogy a bevándorlók azon csoportjában, amelyik összességében rövidebb ideje tartózkodik itt, (még) nem szerzett magyar állampolgárságot és EU-n kívüli országból származik, az átlag feletti foglalkoztatottság mellett jelentős mértékű a tudástöke elfecsérlése (brain waste). Ez adódhat a külföldön szerzett végzettség elismertetésének nehézségéből, a szakértelem/készségek átkonvertálásának nehézségéből, a nyelvi korlátokból, vagy pusztán abból, hogy e csoport egy része még az integrációs folyamat elején tart. Ugyancsak körükben a legnagyobb az *önfoglalkoztatók, vállalkozók aránya* is (mintegy kétszerese a teljes népességbeli arálynak), ami szintén jelezhet egyfajta kényszerpályát (lásd erről a későbbiekben).

A 15–64 éves külföldi születésű népesség – amelynek közel 60%-a rendelkezik magyar állampolgársággal – munkaerő-piaci mutatói összességében jobbak, körükben a túlképzettek aránya is csak kevéssel haladja meg a teljes népességre jellemző értéket, ám a harmadik országból származók helyzete e csoporton belül is valamivel rosszabb.

Az *oktatás területén vizsgált mutatók* elsősorban a bevándorlók pozitív szelekcióját tükrözik (4. táblázat). A felsőfokú végzettségűek aránya a külföldiek mindkét csoportjában nagyobb, mint a teljes népességben, és különösen magas az EU-n kívüli országban születettek körében. Ugyanakkor szemben az általános európai trenddel, miszerint a bevándorlók a képzettségi skála mindkét végén felülreprezentáltak (OECD/European Union 2014), a magyarországi bevándorlók körében az alacsony (legfeljebb 8 osztályos) végzettséggel rendelkezők aránya csak a külföldi állampolgárok esetében közelíti meg a teljes népességét, a külföldi születésű népesség esetében jóval alatta marad. Noha a magasabb iskolázottság részben a fiatalabb korösszetételből adódik, jól látható, hogy a 30–34 éves – az *Európa 2020* stratégiában kiemelt – korcsoportban is nagyobb a felsőfokú végzettségűek aránya a bevándorlók mindkét csoportjában, de különösen a harmadik országból származóknál. A *korai iskolaelhagyók* – azaz a 18–24 évesek közt a már nem tanuló és legfeljebb 8 osztályos végzettséggel rendelkezők – aránya ugyanakkor éppen a harmadik országban születetteknél a legalacsonyabb, míg a külföldi állampolgárok közt azonos a teljes népességben mért aránnyal.

Az *egészségi állapot* szubjektív értékelése helyett csak egy közelítő mutató – a tartós betegséggel és/vagy fogyatékkal rendelkezők aránya – áll rendelkezésünkre. Ez alapján a 15 és 64 év közötti külföldi születésű népesség, és még inkább a külföldi állampolgárok helyzete lényegesen jobb, mint a teljes népességé. Az életkor és iskolai végzettség szerinti összetételük mellett ez feltehetően a migráció szelekciós hatásának is köszönhető.

Az *ingatlan tulajdonosok aránya*²² viszont a bevándorlók mindkét csoportjában számottevően kisebb, mint a teljes népességben. A külföldi állampolgárok – akik zömében a népszámlálást megelőző tíz évben érkeztek – a teljes külföldi születésű népességhez képest is kisebb arányban éltek saját ingatlanban, ugyanakkor a *túlzsúfolt lakásban élők aránya*²³ (ami a zaragozai indikátorok közt nem, csak az újabban javasoltak közt szerepel) kissé nagyobb volt körükben, mind a külföldi születésű, mind a teljes népességhez képest.

A *magyar állampolgársággal (is) rendelkezők aránya* a 15–64 éves külföldön született népességben viszonylag magas (59%). Míg azonban a négy szomszédos országból származók közel háromnegyede (72%), az EU-n kívüli országokban születettek kevesebb, mint fele (48%) volt honosított, és különösen alacsony ez az arány az ázsiai származásúaknál (18,5%). Noha fontos lenne a mutatót a honosításra jogosult külföldi születésűekre számolni, az ehhez szükséges adatok a népszámlálásban nem szerepelnek, vagy hiányosak (pl. az érkezés ideje).

Az áttekintett integrációs mutatók alapján csak a túlképzettséget és a lakáskörülményeket illetően voltak rosszabb helyzetben a bevándorlók – leginkább az integráció szempontjából kiemelt figyelmet kapó harmadik országbeli állampolgárok – a hazai népességnél. Kérdés azonban, hogy ez mennyire a sajátos összetételüknek, szelekciójuknak köszönhető, illetve ennek hatását kiszűrve milyen szerepe van a külföldi születési helynek vagy a külföldi állampolgárságnak. A migráns népesség heterogenitása arra enged következtetni, hogy a pozitív összkép jelentős származási országok szerinti különbségeket takar. Ezt a társadalmi-demográfiai és egyéb jellemzők eltérései mellett bizonyos országspecifikus, kulturális sajátosságok is meghatározhatják. A továbbiakban a munkaerő-piaci mutatók vonatkozásában részletesen is megvizsgáljuk, hogy melyek azok a „törésvonalak”, amelyek mentén az eltérések kirajzolódnak, és milyen tényezők határozzák meg a sikeres integrációt.

²² A népszámlálás alapján azokat soroltuk ide, akik az adott lakásban tulajdonosként, annak rokonaként vagy haszonélvezőként laktak.

²³ A túlzsúfolt lakásban élők meghatározásához a KSH az Eurostat-definíciónak megfelelően vette figyelembe a háztartás összetételét és a szobák számát (lásd erről: KSH 2016).

A BEVÁNDORLÓK MUNKAERŐ-PIACI HELYZETÉNEK SOKFÉLESGE

Magyarországon a munkavállalási korú bevándorlóknak a hazai népességhez képest összességében jobb munkaerő-piaci helyzetét korábbi elemzések és a legfrissebb Eurostat-adatok is alátámasztják (Hárs 2010, Gödri 2011, 2016, Eurostat 2016). Ez utóbbi (az EU-LFS-re épülő) adatok alapján az EU28-ban összességében a külföldi állampolgárokra kisebb foglalkoztatási arány és magasabb munkanélküliségi ráta jellemző, mint a honos népességre.²⁴ Ugyanakkor a más EU-tagállamból származók ezen mutatói valamelyest jobbak, a nem EU-állampolgároké – és e csoporton belül főként a nőké – viszont sokkal rosszabbak, mint a fogadó népességé (Eurostat 2016). Ezzel szemben Magyarországon – az általános európai trenddel ellentétben – a külföldi állampolgárok foglalkoztatási aránya az LFS-adatok alapján is kissé magasabb, mint a hazai népességé, és ez a nem EU-állampolgárokra is igaz. A munkanélküliségi ráta – amely csak a népszámlálás alapján hasonlítható össze²⁵ – a harmadik országbeli állampolgárok körében a legalacsonyabb (5,5%), ami abból adódik, hogy e csoportban magas az eltartottak, azaz a munkaerőpiacra be sem lépők aránya (a 15–64 éves korcsoportban 23%, szemben a teljes népesség hasonló korcsoportjára jellemző 15%-kal).

A bevándorlók munkaerő-piaci helyzete a különböző társadalmi-demográfiai csoportokban eltérő jellegzetességeket mutat. Mind a külföldi születésű, mind a külföldi állampolgárságú népességben a férfiak aktivitási és foglalkoztatási aránya nagyobb, munkanélküliségi rátája kisebb, mint a nőké, és a nemek közötti rés nagyobb, mint a teljes népességben (*M2. táblázat*). A legnagyobb foglalkoztatási arány a 30 és 54 év közöttiekénél figyelhető meg, de valamennyi 30 év feletti korcsoportban, valamint a 15–19 éveseknél is meghaladja a teljes népességét. A 20 és 29 év közötti külföldi állampolgárok foglalkoztatottsága azonban elmarad a teljes népességétől, ami abból adódik, hogy – a tanulási célú migráció következtében – magas körűben a tanulók aránya. (Ha a nem tanulók esetében hasonlítjuk össze a foglalkoztatási rátákat, valamennyi korcsoportban nagyobb a bevándorlóké, mint a teljes népességé). A nemek közötti eltérés azonban itt is megfigyelhető: míg a külföldi születésű, illetve a külföldi állampolgárságú férfiak foglalkoztatási rátája valamennyi 30 év feletti korcsoportban számottevően magasabb, mint a fogadó népességé, a nőknél

²⁴ A bevándorlók és a honos népesség foglalkoztatottsága, illetve munkanélkülisége közötti rés a 2008-as gazdasági válság után kissé szélesedett, különösen a válság által jobban sújtott országokban (OECD/European Union 2015).

²⁵ Magyarország esetében a külföldi állampolgárok munkanélküliségi rátáját a rájuk vonatkozó LFS-adatok alacsony megbízhatóságára hivatkozva nem közli az Eurostat.

a különbségek jóval szerényebbek és inkább csak a 40 év feletti külföldi születésűek esetében mutatkoznak (Gödri 2016). A külföldi állampolgárságú nőknél az aktivitási arány is kisebb a 20 és 54 év közötti korcsoportokban, mint a fogadó népességbeli hasonló korú nőknél.

A munkanélküliség leginkább a 20 év alatti külföldi állampolgárokat, illetve a 25 év alatti külföldi születésűeket érinti, de ezekben a korcsoportokban is jelentősen elmarad a teljes népességéhez képest (*M2. táblázat*). A fiatalkori munkanélküliségi ráta (a 15–24 éves aktív népességben) 8% a külföldi állampolgárságú férfiak és 11% a külföldi állampolgárságú nők esetében, míg a külföldi születésűeknél 13%, illetve 15%, a teljes népességben pedig 22%, illetve 24%.

Az iskolai végzettség szintén fontos differenciáló tényező: növekedésével a bevándorlók esetében is nő a foglalkoztatási ráta, és csökken a munkanélküliségi ráta, azonban a szakmunkás végzettségűek és az érettségizettek mutatói között nincs lényeges különbség (*M3. táblázat*). A teljes népességgel összehasonlítva jelentősebb eltérések csak az alacsonyabb végzettségi szinteken vannak és egyértelműen a bevándorlók javára: a szakmunkás végzettségű külföldiek foglalkoztatási rátája kismértékben, az alacsonyabb iskolai végzettségűeké pedig jelentősen meghaladja a teljes népességét, míg a munkanélküliségi rátájuk kisebb. Noha az európai országok többségében a felsőfokú végzettségű bevándorlók foglalkoztatottsága jelentősen elmarad a hasonló végzettségű fogadó népességhez képest (OECD/European Union 2015), Magyarországon ez nem jellemző.

A különböző származási csoportok foglalkoztatási helyzete azonban nagyon eltérő. Erre már az előző, 2001-es népszámlálás eredményei (Gödri 2011), valamint a migránsok különböző csoportjai körében végzett korábbi surveyek is rávilágítottak (ez utóbbiak áttekintését lásd: Kováts 2013). E vizsgálatokból jól látható, hogy a bevándorlók munkaerő-piaci helyzetét „markáns különbségek”, „sokféleség” és „nagyfokú egyenlőtlenség” jellemzi (Örkény – Székelyi 2010, Juhász et al. 2011, idézi: Kováts 2013).

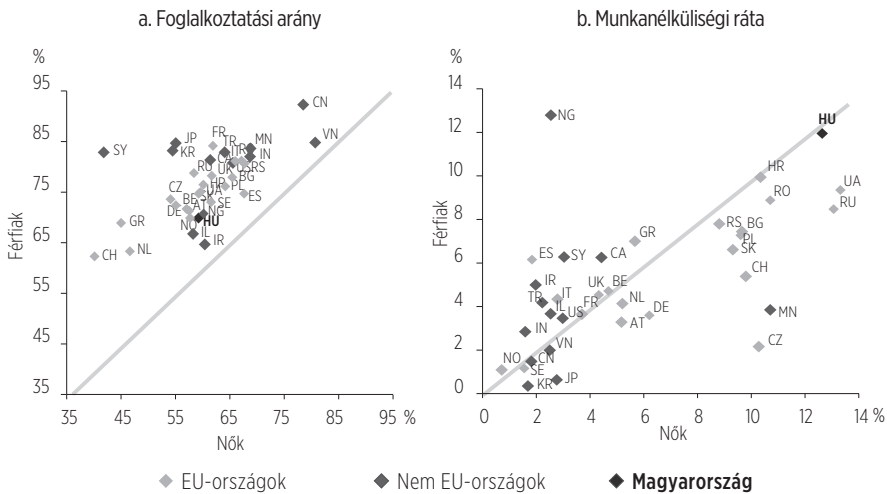
A származási ország szerinti különbségek a külföldi születésű népesség munkaerő-piaci mutatóiban a 2011-es népszámlálásból is kirajzolódnak. A 15–64 éves külföldi születésűek foglalkoztatási aránya 40,5% (Görögország) és 79,5% (Kína) között változott, és hasonlóan széles határok közt mozgott az aktivitási arány is (41% és 81% között).²⁶ A gazdaságilag aktívabb 25–64 éves korcsoportban mindkét mutató értéke magasabb volt, ám az országok közötti ingadozásuk szintén jelentős. A nemek szerinti mutatók alapján valamennyi

²⁶ Az összehasonlításhoz 34 születési országot vettünk figyelembe (az említett 32 – legalább 1000 fős – csoport mellett két 900 fő feletti csoportot is), ezek összességében a teljes külföldi születésű népesség 95%-át lefedik.

származási csoportnál kivétel nélkül a férfiak magasabb foglalkoztatottsága figyelhető meg (2a. ábra). Míg azonban egyes csoportoknál (kínaiak, vietnámiak) a nőkre is magas foglalkoztatottság volt jellemző, más csoportok esetében (például szíriaiak) a férfiak magas foglalkoztatási rátája a nők különösen alacsony foglalkoztatottságával párosul, vagy pedig mind a nők, mind a férfiak foglalkoztatási rátája elmarad a hazai népességhez képest (svájciak, hollandok).

2. ábra: A 25–64 éves külföldi születésű népesség munkaerő-piaci mutatói születési országok és nemek szerint

Labour market indicators of the foreign-born population aged 25–64 by country of birth and gender

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.

A munkanélküliségi ráták még nagyobb szóródást mutatnak (2b. ábra), azonban a legtöbb származási csoport esetében (az orosz és az ukrán nők, valamint a nigériai férfiak kivételével) mindkét nem munkanélküliségi rátája kisebb – az esetek zömében jelentősen kisebb –, mint a teljes népességben mért érték. A nők alacsony foglalkoztatottsága tehát nem minden esetben jár együtt magas munkanélküliségi rátával, ami arra utal, hogy sokan közülük be sem lépnek a munkaerőpiacra (egy részük vélhetően rejtett munkanélküli). Ezt az eltartottak magas aránya is tükrözi a nők különböző csoportjaiban (például szíriai, norvég, dél-koreai, japán, iráni, izraeli és török nők), ami feltehetően részben a tradicionális női szerepeket elfogadó értékrenddel, részben egyéb – a migráció körülményeivel, motivációival összefüggő – okokkal magyarázható.

A származási ország szerinti különbségek arra is rávilágítanak, hogy bár összességében az EU-tagállamokból származó bevándorlók munkaerő-piaci mutatói jobbak, mint az EU-n kívüli úgynevezett harmadik országokból származóké, a két országcsoporton belül is jelentős eltérések vannak az egyes országok között.

Túlképzettség

A foglalkoztatottság mellett a tudástőke hasznosítása, a képzettségnek megfelelő munka szintén fontos mutatója a munkaerő-piaci integráció sikerességének. Noha az iskolai végzettség nagymértékben meghatározza a munkaerő-piaci esélyeket, a bevándorlók esetében nagyobb a kockázata a különböző képzettségek leértékelődésének, és a külföldön szerzett végzettség megtérülése többnyire rosszabb. Ebből adódik, hogy a munkaerő-piaci egyenlőtlenségek a bevándorlók és a fogadó népesség között általában nőnek az iskolai végzettséggel (OECD/European Union 2014). Magyarországon (mint az *M3. táblázat*ból is láthattuk) a felsőfokú végzettségű bevándorlók foglalkoztatási rátája 2011-ben összességében alig maradt el a teljes népességéhez képest: a külföldi állampolgároké 3, a külföldi születésűeké mindössze 1 százalékponttal volt kisebb. A *túlképzettség* – azaz a felsőfokú végzettségű foglalkoztatottak körében az alacsony vagy közepes képzettséget igénylő munkát végzők aránya – azonban nagyobb volt a külföldiek körében: míg a 25–64 éves teljes népességben 12,4%, a külföldi születésűeknél 14,9%, a külföldi állampolgároknál pedig 18,4%.²⁷ Leginkább a külföldi állampolgárságú nők esetében fordult elő a túlképzettség (közülük a felsőfokú végzettségű foglalkoztatottak egyötöde dolgozott alacsonyabb képzettséget igénylő munkakörben), illetve mindkét nemnél a harmadik országból származók esetében (*5. táblázat*). A 2014-es munkaerő-felmérés (MEF) a magyar állampolgárok körében a túlképzettség hasonló arányát mérte mindkét nem esetében, a harmadik országbeli állampolgárok – és különösen a nők – esetében viszont jóval kisebb értékeket (lásd: KSH 2015). A 2007 és 2012 közötti időszakra összevont MEF adatok viszont a nem EU-állampolgárok körében szintén nagyon magas, 28,7%-os túlképzettséget mutatnak (Hárs 2013).²⁸ Az EU28-ban élő harmadik országbeli állampolgárok körében 2012–2013-ban ennél is nagyobb arányú volt a túlképzettség (44%), és a nőké összességében mintegy 11 százalékponttal haladta meg a férfiakét (OECD/European Union 2015).

²⁷ Ezek az értékek közel azonosak a 15–64 éves korcsoportra számított értékekkel (lásd: *4. táblázat*).

²⁸ A nemek szerinti bontást azonban az alacsony elemszám miatt nem közlik.

A túlképzettség nemek szerinti különbségeit érdemes a foglalkoztatási arányokkal együtt vizsgálni. Ez alapján megállapítható, hogy noha a felsőfokú végzettségű nők túlképzettsége Magyarországon csak a külföldi állampolgárok esetében és csak kismértékben haladja meg a férfiakét, a foglalkoztatási rátájuk mind a külföldi állampolgárok, mind a külföldi születésűek esetében számottevően alacsonyabb, mint a férfiaké, és elmarad a fogadó népességbeli nőkéhez képest is (5. táblázat).

5. táblázat: A foglalkoztatási arány és a túlképzettség a 25–64 éves felsőfokú végzettségűek körében nemek szerint (%)

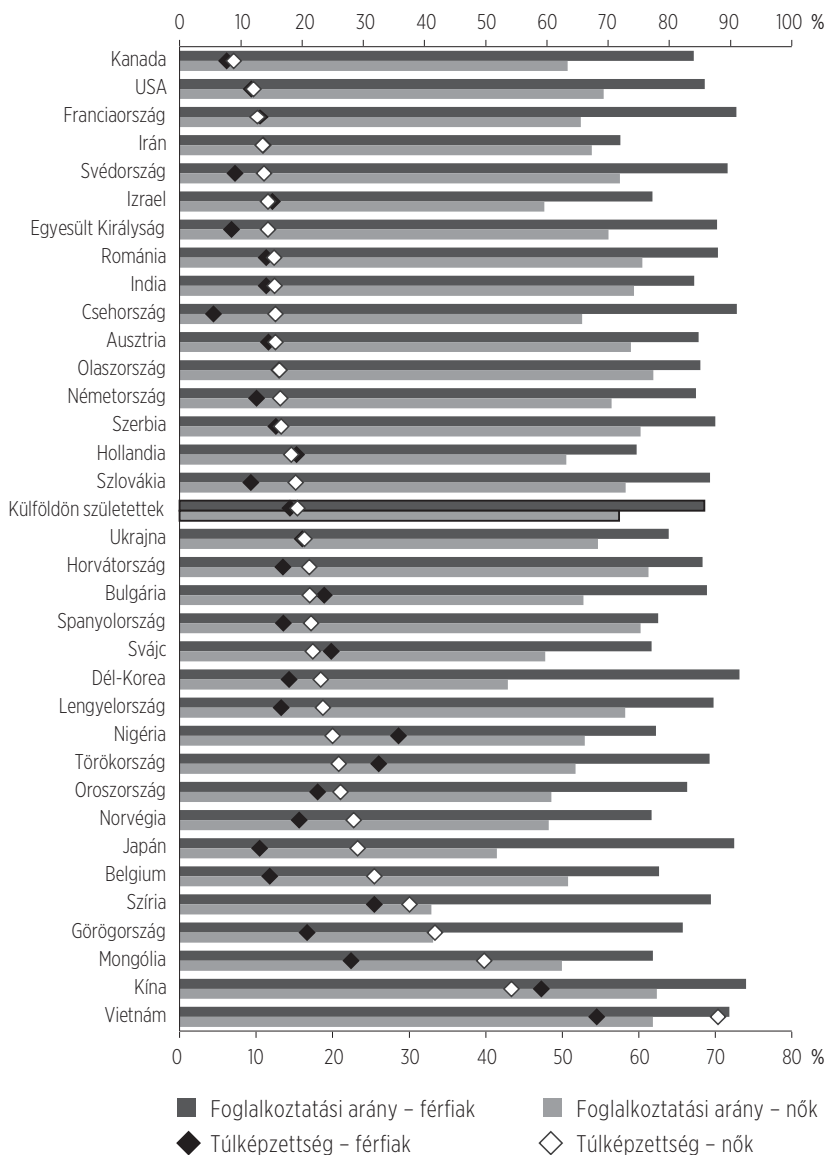
Employment rate and overqualification among foreign citizens and foreign-born population aged 25–64 with tertiary education by gender (%)

Demográfiai csoport	Külföldi állampolgárok	Harmadik országbeli állampolgárok	Külföldön született népesség	Harmadik országban született népesség	Teljes népesség
Foglalkoztatási arány					
Férfi	84,5	82,4	85,7	83,9	84,5
Nő	68,7	65,2	71,8	68,1	76,1
Együtt	76,6	73,9	78,2	75,6	79,6
<i>N</i>	26 759	12 627	72 105	29 456	1 176 880
Túlképzettség					
Férfi	17,4	24,0	14,4	19,1	13,0
Nő	19,7	24,8	15,4	19,5	11,9
Együtt	18,4	24,4	14,9	19,3	12,4
<i>N</i>	20 507	9 334	56 386	22 268	937 343

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.

A túlképzettség származási országok szerint is nagyon eltérő: kiugróan magas a vietnámi és a kínai születésűeknél (61%, illetve 46%), de a mongóliai, szíriai, nigériai és török származásúak esetében is legalább 25%-os. Ugyanakkor, míg a külföldi születésű és felsőfokú végzettségű népességben a férfiak magasabb foglalkoztatási rátája minden származási csoport esetében megfigyelhető (bár a nemek közötti foglalkoztatottsági rés nagyon különböző mértékű), a túlképzettséget illetően változó a nemek szerinti különbség (3. ábra). A származási csoportok többségében a nők túlképzettségi aránya nagyobb, mint a férfiaké (különösen magas a vietnámi származású nőknél), de a csoportok egyharmadánál közel azonos a két nemnél, és néhány esetben a férfiak túlképzettsége a nagyobb.

3. ábra: A foglalkoztatási arány (felső tengely) és a túlképzettség (alsó tengely) a 25–64 éves felsőfokú végzettségű külföldön született népességben születési országok és nemek szerint
 Employment rate and overqualification among foreign-born population aged 25–64 with tertiary education by country of birth and gender

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.

Megjegyzés: Az adott korcsoportban a felsőfokú végzettségű foglalkoztatott nők száma öt ország (Görögország, SzírIA, Norvégia, Nigéria és Svájc) esetében 50 fő alatti.

A túlképzettség nemcsak nemek és kibocsátó országok szerint, hanem életkor (az ebből adódó korábbi tapasztalat), a felsőfokú végzettség jellege, a magyar nyelv ismerete, az érkezés óta eltelt idő, valamint az országon belüli letelepedési hely szerint is változó mértékű lehet. E tényezők többségét a többváltozós elemzés során majd figyelembe vesszük.

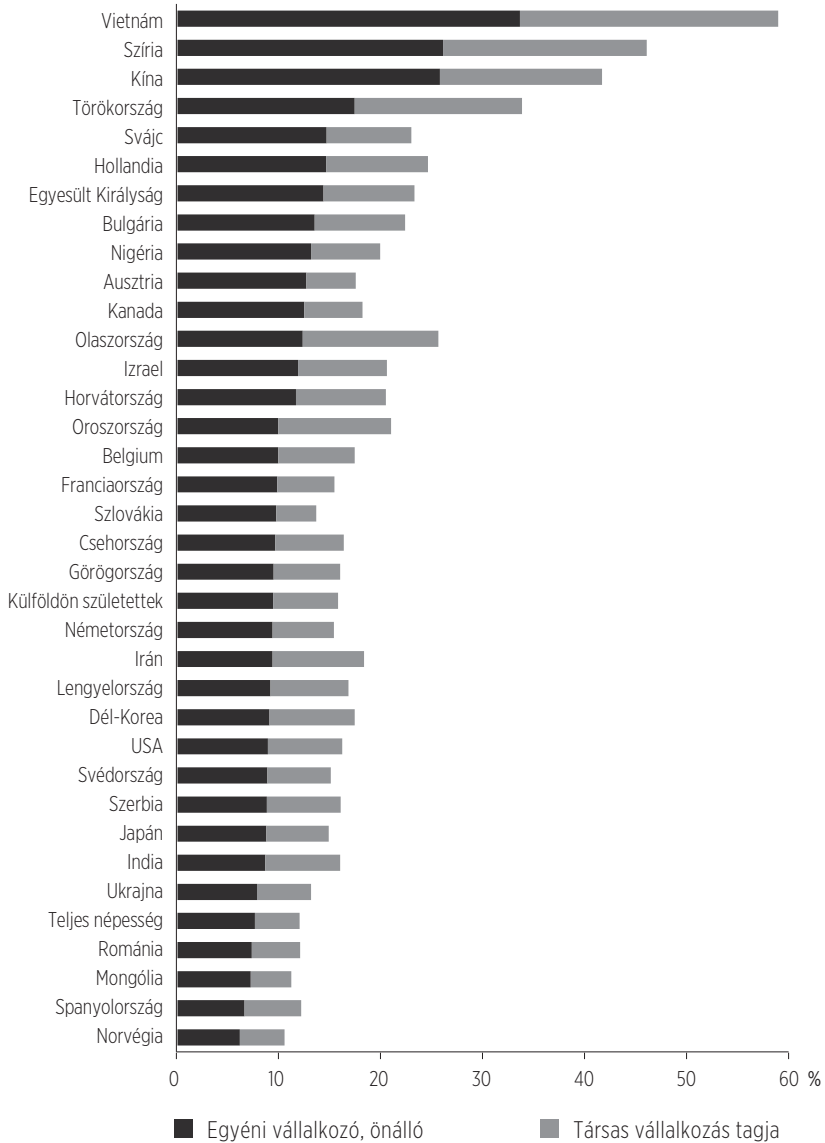
Önfoglalkoztatók, vállalkozók

A bevándorlók munkaerő-piaci helyzetéről a foglalkoztatottak aránya mellett a foglalkoztatás formája is sokat elárul. Az önfoglalkoztatók, vállalkozók aránya jelzi, hogy milyen mértékben és a migránsok mely csoportjaiban elterjedt a primer munkaerő-piacra való belépés helyett a saját (etnikai) vállalkozás. A migráns vállalkozások létrejöttében a különböző okokból – például nyelvtudás hiánya, a végzettség elismertetésének nehézsége, vagy diszkrimináció miatti elhelyezkedési nehézségek – fakadó kényszer mellett kulturális és kapcsolathálózati tényezők is szerepet játszhatnak. Bizonyos származási csoportoknál az etnikai gazdaságok működtetése elterjedt gazdasági stratégia, amely az etnikai közösségen belüli erőforrásokra, bizalomra és gyakran transznacionális kapcsolatrendszerekre épül (Kováts 2013).

A népszámlálás alapján 2011-ben a 15–64 éves foglalkoztatottak körében az *egyéni vállalkozók, önállók aránya* a külföldi születésűek közt alig volt nagyobb (9,2%), mint a teljes népességben (7,4%), viszont a külföldi állampolgárok körében, és különösen a harmadik országból származók esetében már magasabb volt az arányuk (10,5%, illetve 13,5%). Az egyéni vállalkozók mellett a *társas vállalkozások tagjaként dolgozók* aránya is nagyobb volt ez utóbbi csoportokban: míg a teljes külföldi születésű népességben másfélszerese (6,3%), a harmadik országbeli állampolgároknál mintegy kétszerese (9,4%) a teljes népességbeli arálynak (4,3%). A 2014-es munkaerő-felmérés a teljes népességben mindkét foglalkoztatási forma hasonló arányát mutatta, a harmadik országbeli állampolgárok körében azonban az egyéni vállalkozók kisebb (11%), míg a társas vállalkozás tagjaként dolgozók jóval nagyobb (18%) arányban jelentek meg (KSH 2015).²⁹ 2012–2013-ban az EU28-ban élő harmadik országbeli állampolgárok körében 11%-os volt az önfoglalkoztatók aránya, azonos a honos népességével (OECD/European Union 2015).

²⁹ Mivel mind a túlképzettség, mind a vállalkozók aránya a teljes népességben hasonló volt a népszámlálás és a munkaerő-felmérés szerint, a harmadik országbeli állampolgároknál tapasztalható jelentős eltérések mögött a munkaerő-felmérésnek e csoportra vonatkozó reprezentativitási hibája sejthető.

4. ábra: Az önfoglalkoztatók és a társas vállalkozások tagjaként dolgozók aránya a külföldi születésű 15–64 éves foglalkoztatottak körében születési országoként
 Self-employed and those working as members of a company enterprise among foreign-born employed aged 15–64 by country of birth

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.

Az önfoglalkoztatás a külföldi születésű népesség bizonyos csoportjaiban kiugróan magas arányban fordult elő: a 15–64 éves foglalkoztatott vietnámiak 33%-a, a kínaiak és a szíriaiak 26%-a, a törökök 17%-a volt egyéni vállalkozó, önálló (4. ábra). Ezekben a csoportokban ugyanakkor a társas vállalkozások tagjaként dolgozók aránya is az átlagosnál jóval magasabb volt, így összességében a foglalkoztatottak 33–58%-a feltehetően *etnikai gazdaságban* dolgozott, ez jelentette számukra a munkaerő-piaci integráció lehetőségét. Egy korábbi, surveyre épülő kutatás szintén a vállalkozók kiemelkedően magas arányát mutatta ki ezekben a csoportokban (Örkény – Székelyi 2010).

Ha megnézzük a négy említett származási csoport területi elhelyezkedését, kiderül, hogy átlag feletti (53–89% közötti) arányban Budapesten éltek. A fővároson belüli térbeli koncentrációjuk – ami az etnikai enklávek jellegzetessége – azonban kevésbé hangsúlyos.³⁰ Más kutatásokból viszont tudjuk, hogy bizonyos gazdasági specializáció (ami a niche-ek ismérve) jellemzi ezeket a vállalkozásokat, amelyek főként kereskedelmi tevékenységet folytatnak (Várhalmi 2013). Többnyire létező piaci keresletet elégítenek ki, és nemcsak a bevándorlók körében.

A MUNKAERŐ-PIACI INTEGRÁCIÓ MAGYARÁZÓ TÉNYEZŐI

A bevándorlók munkaerő-piaci mutatóinak születési országok szerinti eltéréseit a társadalmi-demográfiai összetételük és területi elhelyezkedésük különbségei mellett feltehetően a Magyarországon töltött idő, továbbá az egyes származási csoportok eltérő nyelvi, kulturális háttere, magyar nyelvismerete, valamint a magyar állampolgársággal való rendelkezése is befolyásolja.³¹ Az alábbiakban többváltozós elemzéssel vizsgáljuk a felsorolt tényezők hatását a foglalkoztatottság és a túlképzettség esélyére.

A *foglalkoztatottság* kapcsán első lépésben arra keresünk választ, hogy az aktív korú³² teljes népességen belül a társadalmi-demográfiai összetételre (nem, kor, iskolai végzettség) és a területi elhelyezkedésre (régión, településtípus)

³⁰ Mind a négy csoport tagjai szinte kivétel nélkül valamennyi kerületben megtalálhatóak, noha a kínaiak 29%-a a X. kerületben, 14%-a a VIII. kerületben élt, a vietnámiak egyötöde szintén a X. kerületben, a szíriaiak egyötöde pedig a XI. kerületben (a törökök három kerületben voltak jelen 10–10% körüli arányban).

³¹ Noha a fogadó ország nyelvének ismerete, valamint állampolgárságának megszerzése önmagukban is integrációs mutatók, számos más területen is befolyásolják az integrációt.

³² Az elemzést a gazdaságilag aktívabb 25–64 éves korcsoportra szűkítettük, akik már zömében befejezték tanulmányaikat (kevesebb mint 5%-uk tanult, míg a 15–64 éves korcsoport 13%-a).

kontrollálva hogyan hat a foglalkoztatottság esélyére a *külföldi állampolgárság*, illetve a *külföldi születési hely*, valamint a konkrét *származási ország*. Arra próbálunk választ találni, hogy a bevándorlók magasabb foglalkoztatottsága elsősorban az összetételüknek köszönhető-e, vagy az összetétel hatását kiszűrve is érvényes marad. Ezt követően a külföldön született népességen belül vizsgáljuk – ugyancsak a társadalmi-demográfiai összetételre és a területi elhelyezkedésre kontrollálva – az *érkezés óta eltelt idő*, a *származási ország*, továbbá az *állampolgárság* (magyar/nem magyar), a *nemzetiség* (magyar/nem magyar) és a *magyar nyelvismeret* hatását. Itt elsősorban arra vagyunk kíváncsiak, hogy a különböző származási csoportok eltérő foglalkoztatottságát mennyire magyarázzák a felsorolt jellemzők szerinti összetételük különbségei, vagy ezektől függetlenül is érvényesülnek-e az országspecifikus sajátosságok.

A foglalkoztatottság esélyét vizsgáló logisztikus regressziós modellekben a függő változónk értéke 1, ha a megkérdezett foglalkoztatott volt, illetve 0, amennyiben munkanélküli vagy eltartott, de nem tanult. Ezzel a meghatározással az volt a célunk, hogy a rejtett (vagy passzív) munkanélküliséget is megragadjuk, amelyet a bevándorlók – és különösen a bevándorló nők – esetében gyakran az eltartott státus takar. Az elemzésbe bevont magyarázó változók megoszlását a mellékletben lévő *M4. táblázat* tartalmazza.

Az eredmények alapján a teljes 25–64 éves népességen belül – a társadalmi-demográfiai összetételre és a területi jellemzőkre kontrollálva – mind a külföldi állampolgárság, mind a külföldi születési hely szignifikáns, de gyenge hatást mutat: csekély mértékben az előbbi növeli, az utóbbi viszont csökkenti a foglalkoztatottság esélyét (*6. táblázat*). Ez azt jelenti, hogy a külföldi állampolgárságú, illetve a külföldi születésű népesség magasabb foglalkoztatási rátája valójában az összetételüknek – főként magasabb iskolai végzettségüknek – köszönhető. Ha a külföldi születési hely dummy változója helyett a főbb születési országokat megnevező változót³⁵ vonjuk be a modellbe (továbbra is a magyarországi születési helyet tekintve referenciakategóriának), látható, hogy az egyes származási csoportok között – az eltérő összetétel hatását kiszűrve is – jelentős különbségek vannak a foglalkoztatottság esélyét illetően. Főként a kínai és a vietnámi, illetve kisebb mértékben a törökországi születésűek körében nagyobb a foglalkoztatottság esélye, mint a hazai népességben, míg néhány csoport esetében szignifikánsan kisebb (*3. modell*).

³⁵ Ez a változó a hét legnagyobb származási csoport mellett öt további jellegzetes származási országot is tartalmaz (Vietnám, Törökország, Irán, Szíria és Nigéria), és a tizenkét ország együtt az adott korcsoportba tartozó külföldi születésű népesség 85%-át fedi le.

Dekompozíciós eljárás alkalmazásával azonban Károlyi (2016) azt is kimutatta, hogy bár a különbségek nagyobb része magyarázható az összetétel-különbségekkel, az egyes tulajdonságok nem azonos módon járulnak hozzá a csoportok foglalkoztatottságához, továbbá a meg nem figyelt változóknak is jelentős pozitív hatása van a bevándorlók foglalkoztatási előnyére.³⁴

6. táblázat: A külföldi állampolgárság, a külföldi születési hely és a származási ország hatása a foglalkoztatottság esélyére a 25–64 éves népességben (logisztikus regressziós modellek esélyhányadosai)
The impact of foreign citizenship, foreign birthplace and country of birth on the likelihood of being employed in the population aged 25–64 (the odds ratios of logistic regression models)

Magyarító változók és kategóriák	1. modell	2. modell	3. modell	1A. modell		2A. modell		3A. modell	
				férfiak	nők	férfiak	nők	férfiak	nők
Állampolgárság (ref.: magyar vagy kettős)									
külföldi	1,079***			1,550***	0,817***				
Születési hely (ref.: Magyarország)									
külföld		0,975***				1,243***	0,812***		
Születési ország (ref.: Magyarország)									
Románia			1,081***					1,277***	0,956***
Ukrajna			0,705***					0,892**	0,620***
Szerbia			0,956					1,081*	0,843***
Szlovákia			1,036					1,289***	0,930
Németország			0,856***					1,564***	0,589***
Oroszország			0,387***					0,773**	0,287***
Kína			2,738***					5,132***	1,827***
Vietnám			2,344***					2,720***	2,107***
Törökország			1,531***					2,403***	0,778*
Irán			1,011					1,065	0,963
Szíria			0,708**					1,307	0,194***
Nigéria			0,738*					0,609***	1,288
egyéb			0,753***					1,047	0,552***
<i>Nagelkerke-féle R²</i>	<i>0,104</i>	<i>0,104</i>	<i>0,105</i>	<i>0,099</i>	<i>0,113</i>	<i>0,099</i>	<i>0,113</i>	<i>0,099</i>	<i>0,114</i>

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.

Megjegyzés: Kontrollálva a nem, korcsoport, iskolai végzettség, lakóhely régiója és településtípusa változókra. Szignifikanciaszintek: ***: p<0,001; **: p<0,01; *: p<0,05.

³⁴ A megfigyelt változók közt azonban a hivatkozott vizsgálatban nem szerepelt az általunk a későbbiekben figyelembe vett érkezési idő, állampolgárság, nemzetiség és magyar nyelvismeret.

Ha nemek szerinti modellekben vizsgáljuk a fenti tényezők hatását, azt látjuk, hogy mind a külföldi állampolgárság, mind a külföldi születési hely a férfiak foglalkoztatottsági esélyét növeli, a nőket viszont csökkenti (1A. és 2A. modell). Ez arra utal, hogy a bevándorló nők társadalmi-demográfia összetételüktől és területi elhelyezkedésüktől függetlenül nagyobb eséllyel szorulnak ki a munkaerő-piacról, mind a bevándorló férfiakhoz, mind a nem bevándorló nőkhez képest – még akkor is, ha ezt munkanélküliségi rátájuk nem tükrözi. Ebben a nemek közötti esélykülönbségek mellett bizonyos származási csoportok esetében azoknak a kulturális és társadalmi normáknak, hagyományos nemiszerep-felfogásoknak is szerepük lehet, amelyek behatárolják a nők munkaerő-piaci lehetőségeit, illetve stratégiáit. A születési ország hatását vizsgálva (3A. modell) megállapítható, hogy a külföldi születésű férfiaknak a magyarországi születésűeknél magasabb foglalkoztatottsági esélye nem minden származási csoportra jellemző, másfelől viszont a nők esetében is – noha a csoportok többségében foglalkoztatottsági esélyük elmarad a honos nőkhöz képest – vannak nagyobb eséllyel foglalkoztatott csoportok. (A származási országok szerinti különbségeket a későbbiekben részletesen is tárgyaljuk.)

Mivel az egyes származási csoportok a Magyarországon töltött idő, valamint az állampolgárság és a nyelvismeret szempontjából is eltérő összetételűek, a továbbiakban – az elemzést a *külföldön született népességre szűkítve* – a foglalkoztatottság esélyét magyarázó modellekbe a már említett kontrollváltozók és a származási ország mellé bevonjuk a Magyarországra *érkezés óta eltelt idő*³⁵ változóját, majd ezt követően külön-külön az *állampolgárság*, a *nemzetiség* és a *nyelvismeret* változóit.

A fogadó országban töltött idő fontos magyarázó tényező, növekedésével a foglalkoztatottság esélye is növekszik: a legfeljebb két éve érkezettekhez képest a 6–10 éve itt élők 60 százalékkal nagyobb eséllyel, a több mint 20 éve itt élők pedig már kétszeres eséllyel voltak foglalkoztatottak (7. táblázat, 4. modell). A származási ország szerinti esélykülönbségek ebben a modellben is jól kirajzolódnak: a referenciakategóriának választott romániai születésű népességhez képest a Kínában születettek foglalkoztatottsági esélye kétszer akkora, a Vietnámban születetteké közel 80 százalékkal, a Szlovákiában születetteké pedig 20 százalékkal nagyobb, ugyanakkor a német, ukrán és szerb csoportoké enyhén, az orosz, nigériai, szíriai és iráni csoportoké jelentős mértékben kisebb volt.

³⁵ Mivel az érkezés ideje a külföldi születésűek egy részénél ismeretlen, az elemszámcsökkenés elkerülése érdekében a „nem ismert” kategória is szerepel a változóban.

A kontrollváltozók közül legnagyobb hatása az iskolai végzettségnek van (az alapfokú végzettségűekhez képest a diplomások foglalkoztatottsági esélye közel négyszeres), de jelentős a nemek közötti különbség is: a külföldi születésű nők foglalkoztatottsági esélye mintegy fele a külföldi születésű férfiakénak.³⁶ A 25–29 évesekhez képest a 30 és 54 év közötti életkor kissé növeli, az 54 év feletti viszont csökkenti a foglalkoztatottság esélyét.

A nemek szerinti modellben (4A) a származási országok közötti különbségek még élesebben rajzolódnak ki. A Kínából és a Vietnámból származók magasabb foglalkoztatottsági esélye mindkét nemnél megfigyelhető, noha a kínaiak esetében a férfiaknál sokkal hangsúlyosabb. A Szlovákiából származók magasabb foglalkoztatottsági esélye azonban csak a nőknél érvényesül. Ezzel szemben a török származás – bár összességében nem mutatott szignifikáns hatást – a férfiak esetében növelte, a nők esetében viszont csökkentette a foglalkoztatottság esélyét. Hasonlóképpen a szírek alacsonyabb foglalkoztatottsági esélye is csak a nőknél volt szignifikáns és jelentős mértékű. A szíriai és a török nőknek az azonos országbeli férfiakkal képest is hátrányosabb foglalkoztatási helyzete mögött sajátos kulturális minták, illetve munkaerőpiaci stratégiák sejthetők, különösen annak fényében, hogy mindkét csoport esetében a férfiak foglalkoztatási aránya jóval átlag feletti, és az etnikai vállalkozások elterjedtsége is jelentős.³⁷ Ugyanakkor néhány származási csoport esetében (az oroszországi, az iráni és a nigériai születésűeknél) a foglalkoztatottság esélye mindkét nemnél jelentősen elmarad a honos népességéhez képest.

Az érkezés óta eltelt idő hatása sokkal erőteljesebb a nők esetében, mint a férfiaknál (a több mint 20 éve itt élő nők közel háromszor nagyobb eséllyel foglalkoztatottak, mint az utóbbi két évben érkezettek), ami feltehetően abból adódik, hogy a családi migrációt jellemzően a férfiak munkavállalási lehetősége határozza meg, a nők munkába állására csak idővel kerül sor. A férfiak esetében viszont a felsőfokú végzettség szerepe nagyobb.

³⁶ A külföldi születésű népességben a foglalkoztatottság nemek közötti esélykülönbsége nagyobb, mint a teljes népességben.

³⁷ Koopmans (2016) vizsgálata is rávilágított arra, hogy az Európában élő muszlim bevándorlók egyes csoportjainak hátrányos munkaerőpiaci helyzetét főként bizonyos szocio-kulturális jellemzők – többek közt a nemi szerepekkel kapcsolatos értékek – magyarázzák.

7. táblázat: A foglalkoztatottság esélyét magyarázó tényezők a külföldi születésű 25–64 éves népességben (logisztikus regressziós modellek esélyhányadosai)
 Factors explaining the likelihood of being employed in the foreign-born population aged 25–64 (the odds ratios of logistic regression models)

Magyarázó változók és kategóriák	4. modell	4A. modell		5. modell	
		férfiak	nők	férfiak	nők
Nem (ref.: férfi)					
nő	0,523***				
Korcsoport (ref.: 25–29)					
30–39	1,185***	1,402***	1,021	1,136**	1,146***
40–49	1,207***	1,360***	1,060	0,988	1,260***
50–54	1,115***	1,214***	0,999	0,860**	1,192***
55–59	0,937*	1,021	0,846***	0,705***	0,977
60–64	0,879**	1,080	0,734***	0,736***	0,847*
Iskolai végzettség (ref.: max. 8 általános)					
érettségi nélküli középfokú	1,577***	1,618***	1,613***	1,576***	1,543***
érettségi	2,063***	2,133***	2,036***	2,070***	1,892***
felsőfokú	3,775***	4,234***	3,586***	4,031***	3,292***
Családi állapot (ref.: nőtlen/hajadon)					
házas				1,743***	0,789***
élettársi kapcsolatban él				1,269***	0,785***
özvegy				0,860	1,147*
elvált				0,889*	1,057
Gyermekszám (ref.: nincs gyermeke)					
egy				1,152***	0,847***
kettő				1,317***	0,830***
három vagy több				1,144**	0,558***
Mióta él Magyarországon (ref.: legtöbb 2 éve)					
3–5 éve	1,334***	1,274***	1,413***	1,235***	1,429***
6–10 éve	1,608***	1,438***	1,805***	1,347***	1,833***
11–15 éve	1,616***	1,386***	1,886***	1,310***	1,923***
16–20 éve	1,760***	1,298***	2,254***	1,257***	2,313***
több mint 20 éve	1,961***	1,249***	2,809***	1,258***	2,860***
nem ismert	6,866***	4,758***	9,655***	5,010***	9,449***
Születési ország (ref.: Románia)					
Ukrajna	0,690***	0,644***	0,701***	0,632***	0,700***
Szerbia	0,862***	0,860**	0,869**	0,873**	0,870**
Szlovákia	1,196***	1,080	1,224***	1,123	1,232***
Németország	0,618***	0,848**	0,488***	0,900	0,491***
Oroszország	0,388***	0,592***	0,327***	0,603***	0,329***
Kína	1,991***	2,773***	1,670***	2,488***	1,778***
Vietnám	1,769***	1,505**	1,938***	1,296*	2,045***
Törökország	0,910	1,390*	0,412***	1,364*	0,436***
Irán	0,530***	0,577**	0,459***	0,597**	0,460***
Szíria	0,468***	0,860	0,129***	0,833	0,149***
Nigéria	0,408***	0,366***	0,495*	0,347***	0,501*
egyéb	0,580***	0,671***	0,491***	0,683***	0,500***
<i>Nagelkerke-féle R²</i>	<i>0,110</i>	<i>0,078</i>	<i>0,117</i>	<i>0,093</i>	<i>0,126</i>

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.

Megjegyzés: Kontrollálva a lakóhely régiójára és településtípusára is.

Zignifikanciaszintek: ***: p<0,001; **: p<0,01; *: p<0,05.

A nők munkaerő-piaci integrációját sajátos szempontok (is) alakítják, ezért két további tényező – a *családi állapot* és a *gyermekszám* – hatását is megvizsgáltuk (7. táblázat, 5. modell). Látható, hogy a férfiak esetében a házassági állapot és kisebb mértékben az élettársi kapcsolat is szignifikánsan növelte a foglalkoztatottság esélyét, a nőknél azonban mindkettő csökkentette, és csak az elvált státusz növelte kissé. Továbbá a gyermektelenekhez képest a gyermekes férfiak nagyobb eséllyel dolgoztak, a nőknél viszont a gyermek(ek) – különösen a 3 vagy több gyermek – megléte csökkentette a foglalkoztatottság esélyét. A származási ország szerinti hatásokban e tényezők bevonása nem hozott érdemi változást egyik nemnél sem.

A külföldi születésű népességben az érkezési idő, illetve a származási ország szerinti különbségek akkor sem változnak, ha – a kontrollváltozók mellett – az *állampolgárságot* (magyar/nem magyar), a *nemzetiséget* (magyar/nem magyar), valamint a *magyar nyelvismeretet* is külön-külön figyelembe vesszük. A szomszédos országok esetében (ahonnan jelentős arányban érkeztek magyar nemzetiségűek és a honosítottak aránya is magas) sem módosította érdemben a foglalkoztatottság esélyhányadosait e jellemzők figyelembevételével. Ugyanakkor ezek a jellemzők maguk is szignifikáns hatásokat mutatnak: a magyar állampolgárság megléte 15 százalékkal, a magyar nemzetiség 20 százalékkal, a magyar anyanyelv vagy nyelvismeret pedig közel 60 százalékkal növelte a foglalkoztatottság esélyét (8. táblázat). Bár az állampolgárság megszerzése fontos lépés az integrációs folyamat során, és általános tapasztalat, hogy a honosított bevándorlók foglalkoztatási rátája magasabb, és jobb munkahelyeken dolgoznak, mint a külföldi állampolgárok, az oksági kapcsolat nem mindig egyirányú, hiszen maga a sikeres integráció is növelheti az állampolgárság megszerzésének az esélyét. A fogadó ország nyelvének ismerete többnyire szintén hozzájárul a sikeres integrációhoz, noha az etnikai vállalkozásokban való foglalkoztatottság esetén ez nem feltétlenül szükséges.

A nemek szerinti modellekben látható, hogy a fenti tényezők hatása csak a nők esetében volt szignifikáns, és mindhárom növelte – a magyar állampolgárság 24 százalékkal, a magyar nemzetiség 30 százalékkal, a magyar nyelvismeret pedig több mint kétszeresére – a foglalkoztatottság esélyét. A férfiak esetében feltehetően egyéb, meg nem figyelt tényezők járultak inkább hozzá a foglalkoztatottsághoz, és nagyobb volt köztük a munkavállalási céllal érkezők aránya.

8. táblázat: Az állampolgárság, a nemzetiség és a magyar nyelvismeret hatása a foglalkoztatottság esélyére a 25–64 éves külföldi születésű népességben (logisztikus regressziós modellek esélyhányadosai)

The impact of citizenship, nationality and language proficiency on the likelihood of being employed in the foreign-born population aged 25–64 (the odds ratios of logistic regression models)

Magyarázó változók és kategóriák	4. modell + állampolgárság		4. modell + nemzetiség		4A. modell + állampolgárság		4A. modell + nemzetiség		4A. modell + nyelvismeret	
	4. modell	4. modell + nemzetiség	4. modell	4. modell + nyelvismeret	4A. modell + állampolgárság	4A. modell + nemzetiség	4A. modell + állampolgárság	4A. modell + nemzetiség	4A. modell + nyelvismeret	4A. modell + nyelvismeret
Állampolgárság										
magyar (is)	1,148***				1,026	1,240***				
külföldi	ref.				ref.	ref.				
Nemzetiség										
magyar		1,203***				1,070	1,305***			
nem magyar		ref.				ref.	ref.			
nincs válasz		1,088**				0,994	1,150***			
Magyar nyelvismeret										
anyanyelve			1,596***					1,061	2,060***	
nem említette anyanyelvként, de beszéli			1,557***					1,028	2,203***	
nem beszéli			ref.					ref.	ref.	
<i>Nagelkerke-féle R²</i>	<i>0,110</i>	<i>0,097</i>	<i>0,112</i>	<i>0,078</i>	<i>0,119</i>	<i>0,065</i>	<i>0,104</i>	<i>0,078</i>	<i>0,122</i>	

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.
Szignifikanciaszintek: ***: p<0,001; **: p<0,01; *: p<0,05.

A munkaerő-piaci integráció másik fontos mutatójának, a *túlképzettségnek* a magyarázó tényezőit vizsgálva a fenti logika alapján, azt látjuk, hogy a teljes 25–64 éves felsőfokú végzettségű magyarországi népességben – nem és kor szerinti összetételre, valamint területi elhelyezkedésre kontrollálva – a külföldi állampolgárság közel 70%-kal, a külföldi születési hely mintegy 30%-kal növelte a túlképzettség esélyét (9. táblázat). Ez azonban nem minden származási csoportra jellemző, a születési ország szerinti esélykülönbségek ebben a tekintetben is megmutatkoznak: a kínaiak és különösen a vietnámiak – a diplomások közt is a két legmagasabb foglalkoztatottságú csoport – esetében kiemelkedő a túlképzettség esélye, de a szíriai, a nigériai, a török és az orosz származás is több mint kétszeres esélyt jelent a magyarországi születésűekhez képest.

A túlképzettség esélyét a külföldi állampolgárság, illetve a külföldi születési hely kissé nagyobb mértékben növeli a nőknél, mint a férfiaknál, és ez a legtöbb származási csoportra érvényes. Ugyanakkor néhány esetben (a török, a nigériai és a kínai születésűeknél) a férfiak túlképzettsége hangsúlyosabb.

9. táblázat: A külföldi állampolgárság, a külföldi születési hely és a származási ország hatása a túlképzettség esélyére a 25–64 éves népességben (logisztikus regressziós modellek esélyhányadosai)
The impact of foreign citizenship, foreign birthplace and country of birth on the likelihood of overqualification in the population aged 25–64 (the odds ratios of logistic regression models)

Magyarázó változók és kategóriák	1. modell	2. modell	3. modell	1A. modell		2A. modell		3A. modell	
				férfiak	nők	férfiak	nők	férfiak	nők
Állampolgárság (ref.: magyar vagy kettős)									
külföldi	1,683***			1,590***	1,755***				
Születési hely (ref.: Magyarország)									
külföld		1,318***				1,204***	1,408***		
Születési ország (ref.: Magyarország)									
Románia			0,998					0,887***	1,078**
Ukrajna			1,444***					1,297***	1,556***
Szerbia			1,045					0,952	1,118 ^x
Szlovákia			0,994					0,673***	1,251***
Németország			0,948					0,776**	1,159 ^x
Oroszország			2,071***					1,736***	2,398***
Kína			6,850***					7,611***	6,159***
Vietnám			14,431***					10,775***	22,761***
Törökország			2,396***					2,807***	1,877*
Irán			0,907					0,948	0,848
Szíria			2,785***					2,581***	3,359**
Nigéria			2,639***					2,936***	1,975 ^x
egyéb			1,348***					1,256***	1,506***
<i>Nagelkerke-féle R²</i>	0,015	0,014	0,018	0,014	0,027	0,013	0,027	0,019	0,031

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.

Megjegyzés: Kontrollálva a nem, korcsoport, iskolai végzettség, lakóhely régiója és településtípusa változókra.

Szignifikanciaszintek: ***: p<0,001; **: p<0,01; *: p<0,05; ^x: p<0,1.

A külföldön született népességben belül az *érkezés óta eltelt idő* hatása nem egyértelmű: a több mint 20 éve itt élőkhez képest a később érkezők körében ugyan nagyobb a túlképzettség esélye, de nem az utóbbi két évben érkezettek körében a legnagyobb (10. táblázat). Ez mindkét nemnél megfigyelhető, noha az

érkezés idejének nagyobb szerepe van a nők esetében. A születési ország szerinti különbségekben a már említett tendenciák rajzolódnak ki. A legnagyobb csoport-
hoz – a romániai születésűekhez – képest a kínai és a vietnami származásúaknál
kiugróan magas a túlképzettség esélye, az utóbbiaknál főként a nők esetében.

10. táblázat: A túlképzettség esélyét magyarázó tényezők a külföldi születésű 25–64 éves népességben
(logisztikus regressziós modellek esélyhányadosai)
Factors explaining the likelihood of overqualification in the foreign-born population aged 25–64
(the odds ratios of logistic regression models)

Magyarázó változók és kategóriák	4. modell	4A. modell	
		férfiak	nők
Nem (ref.: férfi)			
nő	1,170***		
Korcsoport (ref.: 25–29)			
30–39	0,700***	0,787***	0,678***
40–49	0,783***	1,017	0,670***
50–54	0,874*	1,166	0,713***
55–59	0,844**	1,246*	0,594***
60–64	0,802**	1,062	0,608***
Mióta él Magyarországon (ref.: több mint 20 éve)			
legtöbb 2 éve	1,237***	1,154	1,342***
3–5 éve	1,426***	1,285**	1,563***
6–10 éve	1,418***	1,311***	1,474***
11–15 éve	1,355***	1,322***	1,345***
16–20 éve	1,191**	1,184**	1,153*
nem ismert	0,937	0,995	0,877*
Születési ország (ref.: Románia)			
Ukrajna	1,428***	1,469***	1,444***
Szerbia	1,044	1,017	1,085
Szlovákia	0,906	0,691**	1,055
Németország	0,951	0,815	1,143
Oroszország	1,879***	1,804***	2,027***
Kína	6,490***	7,364***	5,722***
Vietnám	13,583***	10,342***	20,928***
Törökország	2,857***	3,187***	2,256*
Irán	1,080	1,190	0,948
Szíría	2,919***	2,655***	3,797**
Nigéria	2,929***	3,166***	2,264 ^X
egyéb	1,336***	1,271***	1,446***
<i>Nagelkerke-féle R²</i>	<i>0,076</i>	<i>0,086</i>	<i>0,077</i>

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.
Megjegyzés: Kontrollálva a lakóhely régiójára és településtípusára is.
Szignifikanciaszintek: ***: p<0,001; **: p<0,01; *: p<0,05; ^X: p<0,1.

Míg a teljes népességben a nők túlképzettségi esélye kissé elmaradt a férfiakéhoz képest, a külföldi születésűeknél ennek a fordítottja figyelhető meg, és a korcsoport hatása is gyengébb. A nőknél a 25–29 évesekhez képest valamennyi idősebb korcsoportban kisebb eséllyel fordult elő a túlképzettség, de egyértelmű csökkenő tendenciáról nem beszélhetünk.

Az *állampolgárság*, a *nemzetiség*, illetve a *magyar nyelvismeret* figyelembevételével a származási ország hatása kissé mérséklődik, de az alapvető tendencia megmarad. Ugyanakkor e tényezők maguk is szignifikáns hatásokat mutatnak. A külföldi születésű népességben a magyar állampolgárság megléte, valamint a magyar nemzetiség csökkenti a túlképzettség esélyét (mintegy 50, illetve 30 százalékkal), közel azonos mértékben a nők és férfiak körében. A magyar nyelvtudás hiánya nem mutat szignifikáns hatást, viszont azok esetében, akik beszélnek ugyan magyarul, de nem az anyanyelvük, 50%-kal nagyobb a túlképzettség esélye a magyar anyanyelvűekhez képest, és ez a hatás valamelyest hangsúlyosabb a külföldi születésű nők esetében.

ÖSSZEGZÉS

Tanulmányunkban arra tettünk kísérletet, hogy átfogó képet nyújtsunk a Magyarországon élő bevándorlók integrációjáról a zaragozai indikátorok alapján, majd a legfőbb integrációs terület – a munkaerő-piaci integráció – vonatkozásában részletesen is bemutassuk az integrációs minták sokféleségét, és feltárjuk a főbb mutatók magyarázó tényezőit.

A Magyarországra érkező, illetve itt élő bevándorlók a hazai népességhez képest köztudottan fiatalabbak, magasabb iskolai végzettségűek és munkaerő-piaci helyzetük is jobb. Noha ez általánosságban jellemző a bevándorló népességre, születési országok szerint jelentős heterogenitás figyelhető meg mind a társadalmi-demográfiai összetételük és területi elhelyezkedésük, mind az érkezésük ideje tekintetében, ami az integrációs esélyeiket is meghatározza.

Az áttekintett integrációs mutatók alapján összességében egy munkaerő-piaci szempontból integrálódott, képzettségi mutatóit tekintve sokkal jobb helyzetben lévő, ugyanakkor a túlképzettséget nagyobb arányban megtapasztaló migráns népesség képe rajzolódik ki, amely egészségi állapotát tekintve jobb, lakáshelyzetét tekintve viszont rosszabb helyzetben van, mint a honos népesség. Az integráció vonatkozásában kiemelt figyelmet kapó harmadik országbeli állampolgárok foglalkoztatottsági és képzettségi mutatói is jobbak, mint a teljes népességé, azonban a túlképzettség és a vállalkozók aránya körükben

mintegy kétszer akkora, ami arra utal, hogy munkaerő-piaci integrációjuk sok esetben az etnikai gazdaságok révén valósul meg, illetve számottevő tudástőke-vesztéssel jár. Bár összességében az EU-tagállamokból származó bevándorlók munkaerő-piaci mutatói jobbák, mint a harmadik országból származóké, e két csoporton belül is jelentős különbségek vannak származási országok szerint.

A Magyarországon élő külföldi állampolgárságú, illetve külföldi születésű népességnek a hazai népességhez képest magasabb foglalkoztatási rátája kivételnek számít az EU-s országok közt. Magyarázata elsősorban a bevándorlók jellemzőiben keresendő, ugyanis a társadalmi-demográfiai összetételükre és területi elhelyezkedésükre kontrollálva a különbségek jórészt eltűnnek. Ugyanakkor a pozitív összkép jelentős származási országok szerinti különbségeket takar, amelyeket a többváltozós elemzésünk is megerősített. Továbbá a nemek közötti esélykülönbség is egyértelműen kimutatható: a külföldi születésű nők az életkor és iskolai végzettség szerinti összetétel, valamint a területi elhelyezkedés hatását kiszűrve is nagyobb eséllyel szorulnak ki a munkaerőpiacról nemcsak a hazai születésű nőkhöz, hanem a külföldi születésű férfiakhoz képest is. Emögött bizonyos származási csoportok esetében a tradicionális női szerepeket elfogadó értékrend, kulturális minták és társadalmi normák, míg más esetekben a migráció motivációival, körülményeivel összefüggő munkaerő-piaci stratégiák sejthetők. A kínai és a vietnámi születésű bevándorlók esetében a nők foglalkoztatottsági esélye is nagyobb a magyarországi születésűekhez képest, nagyon magas viszont a túlképzettek aránya mindkét nemnél, és az etnikai gazdaságban foglalkoztatottak aránya is jelentős. Ezzel szemben a szíriai és a török származású csoportokban – ahol szintén elterjedtek az etnikai vállalkozások – az alacsony foglalkoztatottsági esély csak a nők esetében figyelhető meg.

A bevándorlók társadalmi-demográfiai összetétele és letelepedési helye mellett a Magyarországra érkezés ideje, valamint az állampolgárság, a nemzetiség és a magyar nyelvismeret is meghatározza a munkaerő-piaci integráció esélyeit. A fogadó országban töltött idő növekedésével, a magyar állampolgárság megszerzésével, magyar nemzetiség és anyanyelv esetén, illetve a magyar nyelv elsajátításával a munkaerő-piaci mutatók többnyire javulnak. Mindezen tényezők azonban főként a nők foglalkoztatottsági esélyét növelik, a férfiak esetében hatásuk gyengébb vagy egyáltalán nem érvényesül. A túlképzettség esélyét – mely a társadalmi-demográfiai összetételükre és területi elhelyezkedésükre kontrollálva is nagyobb a bevándorlók körében, mint a hazai népességben – a magyar állampolgárság megszerzése, valamint a magyar nemzetiség és anyanyelv viszont mindkét nem esetében csökkenti. A figyelembe vett magyarázó tényezők azonban a foglalkoztatottság és a túlképzettség származási ország szerinti különbségeit csak részben magyarázzák, az országspecifikus sajátosságok ezek hatását kiszűrve is megmaradnak.

IRODALOM

- Alba, Richard – Nee, Victor 1997: Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration. *The International Migration Review*, 31(4), Special Issue: Immigrant Adaptation and Native-Born Responses in the Making of Americans, 826–874.
- Barth, Ernest A. T. – Noel, Donald L. 1972: Conceptual Frameworks for the Analysis of Race Relations: An Evaluation. *Social Forces*, 50(3), 333–348.
- Coleman, David A. 2004: Europe at the cross-roads – Must Europe’s population and workforce depend on new migration? *International migration: ICPD+10*. Scientific Series “International Migration of Population: Russia and Contemporary World”, Vol. 12. MAX Press, Moscow, 19–33.
- Coleman, David A. 2008: The demographic effects of international migration in Europe. *Oxford Review of Economic Policy*, 24(3), 452–476.
- Demény Pál 2016: Európa két demográfiai válsága: a látható és a fel nem ismert. In Demény Pál: *Népességpolitika a közjó szolgálatában*, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 357–367.
- Entzinger, Han – Biezeveld, Renske 2003: *Benchmarking in immigrant integration*. European Research Centre on Migration and Ethnic Relations (ERCOMER), Rotterdam.
- Espenshade, Thomas J. 2001: „Replacement Migration” from the Perspective of Equilibrium Stationary Populations. *Population and Environment*, 22(4), 383–389.
- European Commission 2011: *Indicators of Immigrant Integration. A Pilot Study*. Eurostat Methodologies & Working papers. Publications Office of the European Union, Luxembourg. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3888793/5849845/KS-RA-11-009-EN.PDF> (Letöltve: 2014. 02. 11.)
- European Union 2011: *Migrants in Europe. A statistical portrait of the first and second generation*. Eurostat Statistical books. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/pdf/migrants_in_europe_eurostat_2011_en.pdf (Letöltve: 2013. 11. 20.)
- European Union 2014: *The 2015 Ageing Report. Underlying Assumptions and Projection Methodologies*. European Economy 8/2014. European Commission.
- Eurostat 2016: Migrant integration statistics – employment. Eurostat Statistics Explained. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migrant_integration_statistics_-_employment (Letöltve: 2016. 06. 08.)
- Gans, Herbert J. 1992: Second-Generation Decline: Scenarios for the Economic and Ethnic Futures of the Post-1965 American Immigrants. *Ethnic and Racial Studies*, 15(2), 173–192.
- Gesano, Giuseppe – Strozza, Salvatore 2011: Foreign migrations and population aging in Italy, *GENUS*, LXVII(3), 83–104.
- Gordon, Milton M. 1964: *Assimilation in American Life*. Oxford University Press, New York.
- Gödri Irén 2011: Nemek közötti eltérések a külföldi állampolgárok munkaerő-piaci helyzetében Magyarországon. In Nagy Ildikó – Pongrácz Tiborné – Tóth I. György (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a férfiak és a nők helyzetéről 2011*. TÁRKI, Nemzeti Erőforrás Minisztérium, Budapest, 88–112.

- Gödri Irén 2015: Nemzetközi vándorlás. In Monostori Judit – Őri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): *Demográfiai portré 2015*, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 187–211.
- Gödri Irén 2016: Bevándorlók munkaerő-piaci integrációja Magyarországon – népszámlálási helyzetkép. In *Munkaerőpiaci Tükör 2015*. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 121–134.
- Hárs Ágnes 2010: Migráció és munkaerőpiac Magyarországon. Tények, okok, lehetőségek. In Hárs Ágnes – Tóth Judit (szerk.): *Változó migráció – változó környezet*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 15–53.
- Hárs Ágnes 2013: Túlképzettség és integráció a harmadik országbeli migránsok körében. In Kováts András (szerk.): *Bevándorlás és integráció. Magyarországi adatok, európai indikátorok*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 70–88.
- Huddleston, Thomas – Niessen, Jan – Tjaden, Jasper D. 2013: *Using EU indicators of immigrant integration*. Final Report for Directorate-General for Home Affairs. European Commission.
- Juhász Judit – Makara Péter – Makara Eszter 2011: *A munkaerő-piaci integráció kihívásai Magyarországon – A harmadik országbeli bevándorlók beilleszkedésének esélyei és korlátai*. Kutatási Zárótanulmány. Panta Rhei Bt., Budapest.
- Károlyi Róbert 2013: Miért jobb a bevándorlók foglalkoztatási mutatói? In *Munkaerőpiaci Tükör 2015*, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 135–137.
- Kincses Áron 2015: *A nemzetközi migráció Magyarországon és a Kárpát-medence magyar migrációs hálózatai a 21. század elején*. KSH Műhelytanulmányok 8. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Koopmans, Ruud 2016: Does assimilation work? Sociocultural determinants of labour market participation of European Muslims. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(2), 197–216.
- Kováts András 2013: Bevándorlók integrációja Magyarországon korábbi kutatások adatai alapján. In Kováts András (szerk.): *Bevándorlás és integráció. Magyarországi adatok, európai indikátorok*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 25–41.
- KSH 2015: Az Európai Unión kívüli országok állampolgárai a magyar munkaerőpiacon. *Statisztikai tükör*, 2015/85.
- KSH 2016: *2011. évi népszámlálás. 19. Műhelytanulmányok*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Lesthaeghe, Ron 2000: *Europe's demographic issues: Fertility, household formation and replacement migration*. Expert Group Meeting on Policy Responses to Population Ageing and Population Decline, United Nations Population Division, New York.
- Murphy, Michael 2016: The effect of long-term migration dynamics on population structure in England & Wales and Scotland. *Population Studies*, 70(2), 1–14.
- OECD/European Union 2014: *Matching Economic Migration with Labour Market Needs in Europe*, Policy Brief.

- OECD/European Union 2015: *Indicators of Immigrant Integration 2015: Settling In*. OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264234024-en> (Letöltve: 2015. 07. 03.)
- Örkény Antal – Székelyi Mária 2010: Hat migráns csoport összehasonlító elemzése. In Örkény Antal – Székelyi Mária (szerk.): *Az idegen Magyarország – Bevándorlók társadalmi integrációja*. ELTE Eötvös Kiadó, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, Budapest, 49–96.
- Park, Robert E. 1928: Human Migration and the Marginal Man. *American Journal of Sociology*, 33(6), 881–893.
- Piore, Michael J. 1979: *Birds of passage: migrant labor and industrial societies*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Portes, Alejandro – Böröcz, József 1989: Contemporary Immigration: Theoretical Perspectives on Its Determinants and Modes of Incorporation. *International Migration Review*, 23(3), 606–630.
- Portes, Alejandro – Manning, Robert D. 2005: The Immigrant Enclave: Theory and Empirical Examples. In Lin, Jan – Mele Christopher (eds.): *The Urban Sociology Reader*. Routledge, London, 47–68.
- Portes, Alejandro – Sensenbrenner, Julia 1993: Embeddedness and Immigration: Notes on the Social Determinants of Economic Action. *The American Journal of Sociology*, 98(6), 1320–1350.
- Portes, Alejandro – Zhou, Min 1993: The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 530, 74–96.
- Saczuk, Katarzyna 2013: Development and critique the concept of replacement migration. In Kupiszewski, Marek (ed.): *International Migration and the Future of Populations and Labour Force Resources in Europe*. Springer, 233–242.
- Szigel Gábor 2016: Miért ne rettegjünk annyira a demográfiai katasztrófától. http://index.hu/gazdasag/penzbeszel/2016/03/24/miert_ne_rettgjunk_annyira_a_demografiai_katasztrofatol/ (Letöltve: 2016. 04. 05.)
- Turner, Jonathan H. – Bonacich, Edna 2001: A közvetítő kisebbségek összefoglaló elmélete felé. In Sik Endre (szerk.): *A migráció szociológiája*. Szociális és Családügyi Minisztérium, Budapest, 127–140.
- United Nations Population Division 2000: *Replacement Migration: Is it a Solution to Declining and Ageing Population?* United Nations, New York.
- van Nimwegen, Nico – van der Erf, Rob F. 2010: Europe at the Crossroads: Demographic Challenges and International Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(9), 1359–1379.
- Várhalmi Zoltán 2013: Vállalkozó migránsok Magyarországon. In Kováts András (szerk.): *Bevándorlás és integráció. Magyarországi adatok, európai indikátorok*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 89–100.
- Zhou, Min 1997: Segmented Assimilation: Issues, Controversies, and Recent Research on the New Second Generation. *International Migration Review*, 31(4), 975–1008.

MELLÉKLET

M1. táblázat: A külföldi születésű népesség diverzitása a 2001-es és a 2011-es népszámlálás alapján
The diversity of foreign-born population based on census 2001 and 2011

	2001	2011
A születési országok száma	192	218
a legalább 100 fős csoportok esetében	58	87
a legalább 1000 fős csoportok esetében	17	32
A különböző állampolgárságok száma*	161	167
a legalább 100 fős csoportok esetében	49	74
a legalább 1000 fős csoportok esetében	12	27
Első nemzetiségként a magyart megnevezők aránya (%)		
a teljes külföldi születésű népességben	80,4	61,5
a nemzetiségi kérdésre válaszoló külföldi születésű népességben	87,2	83,5

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.

* Az első állampolgárság alapján.

M2. táblázat: A 15–64 éves külföldi állampolgárságú, illetve külföldi születésű népesség munkaerőpiaci mutatói nem és korcsoport szerint (%)

Labour market indicators of foreign citizens and foreign-born population aged 15–64 by gender and age group (%)

Demográfiai jellemzők	Aktivitási arány			Foglalkoztatási ráta			Munkanélküliségi ráta		
	külföldi állampolgárok	külföldön született népesség	teljes népesség	külföldi állampolgárok	külföldön született népesség	teljes népesség	külföldi állampolgárok	külföldön született népesség	teljes népesség
Nem									
férfi	73,9	78,3	70,5	69,6	72,1	61,5	5,8	7,9	12,8
nő	59,5	65,8	60,2	55,2	59,6	52,6	7,2	9,4	12,7
Korcsoport									
15–19	8,4	7,4	4,9	7,3	6,4	3,3	12,8	13,7	32,5
20–24	41,5	45,7	52,5	37,5	39,3	40,8	9,4	14,0	22,3
25–29	72,1	76,5	81,9	67,3	69,1	69,3	6,7	9,7	15,4
30–39	82,3	83,1	84,2	77,2	76,3	74,3	6,2	8,2	11,8
40–49	85,9	89,4	86,9	80,8	82,3	77,1	6,0	8,0	11,3
50–54	78,8	83,9	80,0	74,3	76,9	71,0	5,7	8,3	11,3
55–59	62,4	69,8	61,1	58,4	63,6	54,2	6,5	8,9	11,3
60–64	23,8	25,9	17,7	22,8	24,3	16,5	4,1	6,1	6,9
Együtt	66,7	71,7	65,3	62,4	65,5	57,0	6,5	8,7	12,7

Megjegyzés: A 30–34 és 35–39, valamint a 40–44 és 45–49 éves korcsoportokat a közel azonos mutatók miatt összevontuk.

M3. táblázat: A 25–64 éves külföldi állampolgárságú, illetve külföldi születésű népesség munkaerőpiaci mutatói iskolai végzettség szerint (%)

Labour market indicators of foreign citizens and foreign-born population aged 25–64 by level of education (%)

Iskolai végzettség	Aktivitási arány			Foglalkoztatási ráta			Munkanélküliségi ráta		
	külföldi állampolgárok	külföldön született népesség	teljes népesség	külföldi állampolgárok	külföldön született népesség	teljes népesség	külföldi állampolgárok	külföldön született népesség	teljes népesség
8 általános alatt	53,6	50,6	29,9	48,0	43,6	16,7	10,5	14,0	44,2
8 általános	65,3	65,0	54,5	58,5	56,1	40,8	10,4	13,7	25,3
Érettségi nélküli									
középfokú	77,1	78,9	75,3	71,7	70,9	65,0	7,0	10,1	13,7
Érettségi	74,9	78,3	76,6	70,4	71,5	69,4	6,0	8,8	9,4
Felsőfokú	79,6	82,4	83,7	76,6	78,2	79,6	3,7	5,1	4,9
Együtt	74,8	77,8	73,1	70,2	71,4	64,4	6,1	8,3	11,8

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.

M4. táblázat: A logisztikus regressziós elemzésben szereplő változók megoszlása a 25–64 éves teljes népességben, illetve külföldi születésű népességben (%)
 Distribution of variables included in logistic regression analyses in total population and foreign-born population aged 25–64 (%)

Változók	Teljes népesség	Külföldön született népesség		
		összesen	férfiak	nők
Nem				
férfi	49,0	46,6		
nő	51,0	53,4		
Korcsoport				
25–29	10,0	10,6	10,4	10,8
30–39	27,9	30,3	30,8	30,0
40–49	23,8	28,2	29,5	27,0
50–54	12,0	11,2	11,0	11,5
55–59	14,3	10,6	9,9	11,1
60–64	12,0	9,1	8,4	9,6
Iskolai végzettség				
max. 8 általános	19,3	12,9	11,4	14,2
érettségi nélküli középfokú	29,3	21,1	26,7	16,2
érettségi	31,0	35,4	31,5	38,7
felsőfokú	20,4	30,6	30,4	30,9
Településtípus				
Budapest	17,4	33,9	34,1	33,8
város	52,1	42,6	42,4	42,8
község	30,5	23,5	23,5	23,5
Régió				
Közép-Magyarország	29,6	50,6	50,8	50,5
Közép-Dunántúl	11,1	8,2	8,0	8,4
Nyugat-Dunántúl	10,3	7,7	7,9	7,5
Dél-Dunántúl	9,4	6,3	6,4	6,1
Észak-Magyarország	11,8	5,1	4,8	5,3
Észak-Alföld	14,8	10,3	9,7	10,8
Dél-Alföld	13,0	11,8	12,3	11,4
Családi állapot				
nőtlen/hajadon	17,8	13,2	16,7	10,2
házas	53,5	61,0	60,2	61,7
élettársi kapcsolatban él	13,8	14,8	16,2	13,5
özvegy	4,3	2,7	0,9	4,4
elvált	10,6	8,3	6,1	10,2
Gyermekszám				
nincs gyermeke	24,8	25,9	31,0	21,3
egy	23,1	30,3	28,4	32,0
kettő	36,3	32,1	29,3	34,6
három vagy több	15,9	11,7	11,3	12,1

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás.

M4. táblázat: A logisztikus regressziós elemzésben szereplő változók megoszlása a 25–64 éves teljes népességben, illetve külföldi születésű népességben (%) (folytatás)

Distribution of variables included in logistic regression analyses in total population and foreign-born population aged 25–64 (%) (continued)

Változók	Teljes népesség	Külföldön született népesség		
		összesen	férfiak	nők
Mióta él Magyarországon				
legtöbb 2 éve		7,3	8,5	6,2
3–5 éve		6,8	7,2	6,5
6–10 éve		12,1	11,6	12,5
11–15 éve		12,5	12,4	12,7
16–20 éve		14,9	14,6	15,1
több mint 20 éve		26,9	25,5	28,2
nem élt legalább egy évet külföldön		5,2	5,2	5,1
nem ismert		14,3	15,0	13,7
Születési ország				
Románia		51,4	50,5	52,3
Ukrajna		9,8	7,8	11,5
Szerbia		6,9	8,1	5,9
Szlovákia		4,4	3,3	5,3
Németország		5,5	5,4	5,6
Oroszország		2,0	1,3	2,6
Kína		2,9	3,2	2,6
Vietnám		0,9	1,0	0,8
Törökország		0,5	0,8	0,3
Irán		0,4	0,5	0,3
Szíria		0,3	0,5	0,2
Nigéria		0,3	0,4	0,2
egyéb		14,7	17,3	12,4
Állampolgárság				
magyar (is)		61,2	58,6	63,5
külföldi		38,8	41,4	36,5
Nemzetiség				
magyar		70,7	68,1	73,0
nem magyar		16,4	18,1	14,9
nincs válasz		12,9	13,8	12,1
Magyar nyelvismeret				
anyanyelve		57,6	55,2	59,7
nem említette anyanyelvként, de beszéli		36,9	38,1	35,9
nem beszéli		5,5	6,7	4,4
<i>N</i>	<i>5 436 996</i>	<i>219 472</i>	<i>102 218</i>	<i>117 254</i>

Forrás: KSH, 2011. évi népszámlálás.

INTEGRATION OF IMMIGRANTS IN HUNGARY

ABSTRACT

This study investigates the integration of immigrants in Hungary based on data from the 2011 Population Census, with particular emphasis on their labour market integration. We distinguish between foreign citizens and foreign-born population, revealing the heterogeneity of different groups of origin. Based on the Zaragoza indicators adopted in 2010, the study provides a general overview of the situation of immigrants in the main areas of integration (employment, education, health status and housing). Then we analyse in detail the main indicators of labour market integration (employment, unemployment, overqualification and self-employment) by sociodemographic characteristics and the country of birth of immigrants. Moreover, based on multivariable analyses, we present the factors explaining the likelihood of being employed and of overqualified in the foreign-born population. The findings indicate that the higher employment rate of the foreign citizens and foreign-born population in Hungary are in fact due to their composition and territorial distribution, but important differences by country of origin and time of arrival are detected, and gender differences are also revealed. Holding Hungarian citizenship, the Hungarian ethnicity and Hungarian language skills increase the employment probability for women, and decrease the overqualification probability for both sexes.